-2-

ਤਖਤ

ਮੈਨੂੰ ਲਹਾਸਾ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਸਰਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਯਾਦ ਹਨ। ਪਰ ਇੱਕ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਡੂੰਘੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਕਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਨਾਮਗਿਆਲ ਮੱਠ ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ, ਉੱਥੇ ਸਾਲ ਦੇ ਆਖਰੀ ਮਹੀਨੇ ਦੌਰਾਨ ਚਾਮ ਨਾਚਾਂ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ, ਮੱਠ ਦੇ ਲਾਮਾ ਆਪਣੇ ਨਾਚ ਰਾਹੀਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਦੁਸ਼ਟ ਆਤਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭਜਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਮੌਕਾ ਆਇਆ, ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਜਗੱਦੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੇ ਲਈ ਪੋਟਾਲਾ ਪੈਲੇਸ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਨਾਚ ਦੇਖਣਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਲੋਬਸਾਂਗ ਸੈਮਟੇਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਗਈ। ਇਸ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਈਰਖਾ ਹੋਈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਉਸ ਸ਼ਾਮ ਦੇਰ ਨਾਲ ਵਾਪਸ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਨ੍ਰਿਤਕਾਂ ਦੇ ਲੰਬੇ ਛਾਲਾਂ ਅਤੇ ਝੂਲਦੇ ਨਾਚਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਕੇ ਬਹੁਤ ਛੇੜਿਆ।

ਅਗਲੇ ਸਾਲ, ਯਾਨੀ 1940 ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਲਗਾਤਾਰ ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਸਾਲ ਮੈਨੂੰ ਬਸੰਤ ਅਤੇ ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਰਹਿਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਕੁਲੀਨ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਉੱਥੇ ਮੇਰੇ ਠਹਿਰਨ ਦੌਰਾਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸਾਲ ਮਹਿਲ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਵੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਅਕਸਰ

ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨਾਲ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਮੇਰੀ ਡਿਊਟੀਆਂ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਰੀਜੈਂਟ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੁਪਤ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਵਿਵਹਾਰ ਲਈ ਮੁੱਖ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖਾਣੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਕਿਸਮ ਦਾ ਭੋਜਨ ਖਾਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੰਡੇ ਅਤੇ ਸੂਰ ਦਾ ਮਾਸ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਖਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਇੱਕ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਗਯੋਪ ਕੈਂਪੋ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅੰਡੇ ਖਾਂਦੇ ਦੇਖਿਆ। ਉਹ ਇਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਸੀ। ਮੈਂ ਚੀਕ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਣ ਲਈ।

ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਮਾਂ ਯਾਦ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਸੂਰ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਕੁੱਤੇ ਵਾਂਗ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਉਸ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਮਾਸ ਦੇਵੇਗਾ। ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸੁਆਦੀ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਲਹਾਸਾ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਪਹਿਲਾ ਸਾਲ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਹ ਲੋਬਸਾਂਗ ਸੈਮਟੇਨ ਲਈ ਵੀ ਇੱਕ ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਸਾਲ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਕੁੰਬਮ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਸਾਲ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। 1940 ਦੀਆਂ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਪੋਟਾਲਾ ਪੈਲੇਸ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਮੈਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਆਗੂ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਸਮਾਰੋਹ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ ਬਿਠਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਲੱਕੜ ਦੀ ਸੀਟ ਜਿਸ 'ਤੇ ਗਹਿਣੇ ਜੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹ ਸੀਟ ਪੋਟਾਲਾ ਪੈਲੇਸ ਦੇ ਪੂਰਬੀ ਪਾਸੇ ਮੁੱਖ ਦਰਬਾਰ ਹਾਲ,

ਸੀ-ਸ਼ੇ ਫੁਤਸੋਕ ਵਿੱਚ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ। ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰਿਕ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਹਾਲ'।

ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ, ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਜੋਖਾਂਗ ਮੰਦਰ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਭਿਕਸ਼ੂ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸਮਾਰੋਹ ਦੌਰਾਨ, ਮੇਰੇ ਵਾਲ ਕੱਟੇ ਗਏ, ਜਿਸਨੂੰ ਤਿੱਬਤੀ ਵਿੱਚ ਤਾਫਯੂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਮੁੰਨਿਆ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਭਿਕਸ਼ੂ ਦਾ ਮੈਰੂਨ ਚੋਗਾ ਪਹਿਨਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਸਮਾਰੋਹ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤਾ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਮਾਰੋਹ ਦੌਰਾਨ ਰੰਗੀਨ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਾਲੇ ਨ੍ਰਿਤਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲੋਬਸਾਂਗ ਸੈਮਟੇਨ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, "ਓਏ, ਦੇਖੋ ਉੱਥੇ ਕੀ ਹੈ।"

ਇਸ ਸਮਾਰੋਹ ਵਿੱਚ, ਰੇਲਿੰਗ ਰਿੰਪੋਚੇ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵਾਲਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੁੱਛਾ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਨੂੰ ਰਾਜ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਭਾਵ, ਰੀਜੈਂਟ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਵੱਡਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਉਸਨੂੰ ਮੇਰਾ ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਵੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਜਲਦੀ ਹੀ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ । ਉਸਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸਨ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਨੱਕ ਬੰਦ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਲਪਨਾਸ਼ੀਲ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ਾਂਤ ਸੀ ਅਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਪਿਕਨਿਕ 'ਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ੌਕ ਸੀ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਦੋਸਤ ਬਣ ਗਿਆ। ਪਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਰੀਜੈਂਟ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਵਾਦਪੂਰਣ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸਰਕਾਰ ਬਹੁਤ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ

ਹੋ ਗਈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਆਮ ਗੱਲ ਸੀ।

ਤਖਤ 17

ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਬਿਠਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਅਫਵਾਹ ਸੀ ਕਿ ਰੇਲਿੰਗ ਰਿੰਪੋਚੇ ਮੇਰੇ ਵਾਲ ਕੱਟਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਹ ਵੀ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਣ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਭਿਕਸ਼ੂ ਰਹਿਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ, ਉਸਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਤਿੱਬਤੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਮੇਰਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਮ ਲਹਾਮੋ ਥੋਂਡੁਪ ਵੀ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਨਵਾਂ ਨਾਮ ਜਮਫੇਲ ਯੇਸ਼ੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰਾ ਪੂਰਾ ਨਾਮ ਜਮਫੇਲ ਨਗਾਵਾਂਗ ਲੋਬਸਾਂਗ ਯੇਸ਼ੇ ਤੇਨਜ਼ਿਨ ਗਿਆਤਸੋ ਹੋ ਗਿਆ। ਰੇਲਿੰਗ ਰਿੰਪੋਚੇ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ,ਮੇਰਾ ਇੱਕ ਜੂਨੀਅਰ ਅਧਿਆਪਕ, ਤਥਾਗ ਰਿੰਪੋਚੇ ਵੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ, ਦੋਸਤਾਨਾ ਅਤੇ ਦਿਆਲੂ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਹ ਅਕਸਰ ਹਲਕੇ-ਫੁਲਕੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਅਤੇ ਚੁਟਕਲੇ ਸੁਣਾਂਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਲੱਗਦੇ ਸਨ।
ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਮੇਰੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਕਿਊਤਸਾਂਗ ਰਿਨਪੋਚੇ, ਜੋ ਸਮੂਹ ਮੈਨੂੰ ਲੱਭਣ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਆਗੂ ਸਨ, ਨੂੰ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੇਰਾ ਤੀਜਾ ਅਧਿਆਪਕ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਉਦੋਂ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਦੂਜੇ ਅਧਿਆਪਕ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਸਨ।

ਕਿਊਤਸਾਂਗ ਰਿਨਪੋਚੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਸੀ । ਉਹ ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ

ਹੀ ਅਮਡੋ ਤੋਂ ਸੀ। ਉਹ ਇੰਨਾ ਦਿਆਲੂ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਮੈਂ ਅਕਸਰ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਉਸਦੇ ਗਲੇ ਵਿੱਚ ਲਟਕਾਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, "ਬੱਸ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹੋ।" ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ 19 ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਜਾਂਗ ਰਿਨਪੋਚੇ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਜੂਨੀਅਰ ਅਧਿਆਪਕ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਤ੍ਰਿਜਾਂਗ ਰਿਨਪੋਚੇ ਨੂੰ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ 'ਸਾਹਮਣੇ ਮੁਸਕਰਾਉਣ ਨਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸਦਾ ਵੀ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ।

ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਚੱਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਰੇਟਿੰਗ ਰਿਨਪੋਚੇ ਨੇ ਰੀਜੈਂਟ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਬਦਨਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਂ ਛੇ ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਰੇਲਿੰਗ ਰਿਨਪੋਚੇ ਦੀ ਥਾਂ ਕਿਸ ਨੂੰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਥਾਗ ਰਿਨਪੋਚੇ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਮੇਰਾ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਆਪਕ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਲਿੰਗ ਰਿਨਪੋਚੇ ਨੂੰ ਜੂਨੀਅਰ ਅਧਿਆਪਕ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਤਥਾਗ ਰਿਨਪੋਚੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਆਦਮੀ ਸੀ। ਪਰ ਲਿੰਗ ਰਿਨਪੋਚੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਾਂਤ ਅਤੇ ਸਖ਼ਤ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਉਸ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਨੌਕਰ ਤੋਂ ਵੀ ਡਰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਜਲਦੀ ਹੀ ਉਸਦੇ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਕਈ ਵਾਰ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਧੜਕਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਰਿਸ਼ਤਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ 1983 ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਤੱਕ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਦੋਸਤ ਰਹੇ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਬਹੁਤ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸਪਾਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਬਣ ਗਿਆ।

ਮੇਰੇ ਤਿੰਨ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮੇਰੇ ਤਿੰਨ ਸਹਾਇਕ ਵੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ । ਤਿੰਨੋਂ ਹੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਸਨ। ਇਹ ਸਨ ਛੀਓਪੋਨ ਖੇਨਪੋ, ਜੋ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਸੀ, ਸਿਓਲਪੋਨ ਖੇਨਪੋ, ਜੋ ਮੇਰੀ ਰਸੋਈ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਸੀ, ਅਤੇ ਸਿੰਪੋਨ ਖੇਨਪੋ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਬਸਤ੍ਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਸੀ। ਸਿੰਪੋਨ ਖੇਂਪੋ ਦਾ ਨਾਮ ਕੇਨਰੈਪ ਤੇਨਜ਼ਿਨ ਸੀ, ਜੋ ਉਸ ਟੀਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਲੱਭਣ ਗਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਸਦੀ ਤੇਜ਼ ਨਜ਼ਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਰਸੋਈ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਪਿਆਰ ਇੰਨਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਦੂਰੋਂ ਪਰਦਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਉਸਦਾ ਚੋਗਾ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਤਿੱਬਤੀ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਪਰਦਾ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ, ਉਸਨੇ ਮੇਰਾ ਵਿਵਹਾਰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦਿਆਲੂ ਅਤੇ ਸਧਾਰਨ ਆਦਮੀ ਸੀ, ਲਗਭਗ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੰਜਾ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਤੇਜ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਖਾਸ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸ ਰਿਸ਼ਤੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਂ ਹੁਣ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਰਿਸ਼ਤਾ ਇੱਕ ਬਿੱਲੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਛੋਟੇ ਜਾਨਵਰ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਖੁਆਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਰਗਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਅਕਸਰ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਖੁਆਉਣਾ ਦੋ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਆਧਾਰ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਮੁੱਢਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮੇਰੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਬਣਨ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਸ਼ੁਰੂ

ਹੋਈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਲੋਬਸਾਂਗ ਸੈਮਟਨ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਕਮਰੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪੋਟਾਲਾ ਵਿੱਚ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਵਿੱਚ। ਦੋ ਕੋਰੜੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਟਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਪੀਲੇ ਰੇਸ਼ਮ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਚਮੜੇ ਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਰੇਸ਼ਮ ਦਾ ਕੋਰੜਾ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਲਈ ਸੀ ਅਤੇ ਚਮੜੇ ਦਾ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦੇ ਭਰਾ ਲਈ ਸੀ। ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਇਹ ਯੰਤਰ ਸਾਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੇਰਾ ਅਧਿਆਪਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਰੜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਡਰ ਨਾਲ ਕੰਬਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਪੀਲੇ ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਕੋਰੜੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਚਮੜੇ ਦੇ ਕੋਰੜੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੋ ਵਾਰ ਕੰਧ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੇਠਾਂ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਬੇਚਾਰਾ ਲੋਬਸਾਂਗ ਸੈਮਟੇਨ! ਉਹ ਮੇਰੇ ਜਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਅਹਿਸਾਸ ਹੈ ਕਿ ਗਰੀਬ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਕੁੱਟਮਾਰ ਤਿੱਬਤੀ ਕਹਾਵਤ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸੀ , ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਭੇਡਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਹੈ ਤਾਂ ਬੱਕਰੀ ਨੂੰ ਕੁੱਟੋ'। ਗਰੀਬ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਦੁੱਖ ਝੱਲਣਾ ਪਿਆ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਲੋਬਸਾਂਗ ਸੈਮਟੇਨ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦੇ ਦੋਸਤ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕਦੇ ਵੀ ਦੋਸਤਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਅਤੇ ਪੋਟਾਲਾ ਵਿੱਚ ਸਫਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਜਾਂ ਕਮਰੇ ਦੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਸਟਾਫ ਦੀ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਤਖਤ 19

ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮੱਧ-ਉਮਰ ਦੇ, ਅਨਪੜ੍ਹ ਸਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੌਜੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਰਤੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਮਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਸੀ ਕਿ ਫਰਸ਼ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚਮਕਦੇ ਰਹਿਣ। ਮੈਂ ਫਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ

ਪਾਲਿਸ਼ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਸਕੇਟਿੰਗ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਲੋਬਸਾਂਗ ਸੈਮਟਨ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਵਿਵਹਾਰ ਬਹੁਤ ਮਾੜਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਸਟਾਫ ਮੈਂਬਰ ਮੇਰੇ ਖੇਡਣ ਦੇ ਸਾਥੀ ਸਨ ਜੋ ਆਪਣੀ ਵਧਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਖੇਡਦੇ ਸਨ।

ਮੈਂ ਅੱਠ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਲੋਬਸਾਂਗ ਸੈਮਟਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਮੇਰੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਦੁਖਦਾਈ ਤਬਦੀਲੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਸੰਪਰਕ ਸੀ। ਉਸ ਨਾਲ ਮੇਰੀਆਂ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਹੁਣ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਸਨ ਜਦੋਂ ਸਕੂਲ ਬੰਦ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਖਿੜਕੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇਖਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਉਦਾਸੀ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਫਿੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਦੇਖਦਾ ਸੀ।

ਇਹਨਾਂ ਮਾਸਿਕ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਉਂਦੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਅਕਸਰ ਮੇਰੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਸੇਰਿੰਗ ਡੋਲਮਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਉਸਦੀਆਂ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹਰ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਖਾਣਾ ਲਿਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਰਸੋਈਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪੇਸਟਰੀਆਂ ਅਤੇ ਬੇਕਰੀ ਉਤਪਾਦ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਨ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਿਸ਼ੋਰ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਭਰਾ, ਤੇਨਜ਼ਿਨ ਚੋਇਗਿਆਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਿਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਉਹ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਛੋਟਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਤੇਨਜ਼ਿਨ ਚੋਇਗਿਆਲ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਖਾਸ ਖੇਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ ਖੱਚਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਛੱਤ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਸੀ, ਉਹ ਖੱਚਰ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਸਾਈ ਨੂੰ ਸੂਰ ਦਾ ਮਾਸ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਮਾਸ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਮਾਸ ਖਰੀਦਣਾ ਮਨ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਮਾਸ ਮੰਗਵਾਉਣਾ ਇੱਕ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਕਸਾਈ ਤੁਹਾਡੇ ਹੁਕਮਾਂ 'ਤੇ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਭੋਜਨ ਪ੍ਰਤੀ ਅਜੀਬ ਰਵੱਈਆ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਪਰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਤਿੱਬਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਾਸ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ

ਸਾਡੇ ਭੋਜਨ ਵਿੱਚ ਸਾਂਪਾ (ਸੱਤੂ) ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਖਾਸ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਸੀ। ਇਹ ਕੰਮ ਦੂਜਿਆਂ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਲੋਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਨ ਜੋ ਲਹਾਸਾ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਵਸ ਗਏ ਸਨ। ਉਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਲੋਕ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉੱਥੇ ਆਪਣੀ ਮਸਜਿਦ ਵੀ ਸੀ। ਪੂਰੇ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲਗਭਗ ਅੱਧੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਆਏ ਸਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਚੀਨ ਤੋਂ ਪਰਵਾਸ ਕਰ ਗਏ ਸਨ।

ਮੈਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਮਾਸ ਪਕਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਚੌਲਾਂ ਅਤੇ ਬਾਰੀਕ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਮਾਸ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸੌਸੇਜ ਸਨ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਖੇਤਰ, ਤਕਤਸਰ ਤੋਂ ਇੱਕ ਖਾਸ ਸੁਆਦ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਖਾਧਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨੌਕਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿੱਸਾ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਇੰਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਸ ਖਾਣ ਕਾਰਨ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੇ ਮੇਰੇ ਰਸੋਈ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਲਗਭਗ ਆਪਣੀ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਹੱਥ ਧੋਣੇ ਪਏ। ਤਥਾਗ ਰਿੰਪੋਚੇ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਰਸੋਈ ਮੁਖੀ ਦੀ ਗਲਤੀ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਸੱਚ ਦੱਸਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਇਹ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਸਬਕ ਸੀ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਪੋਟਾਲਾ ਪੈਲੇਸ ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ 'ਲਾਲ ਪਹਾੜੀ' ਨਾਮਕ ਇੱਕ ਉੱਚੀ ਪਥਰੀਲੀ ਪਹਾੜੀ ਦੀ ਚੋਟੀ 'ਤੇ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਤਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਮਹਾਨ ਪੰਜਵੇਂ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਖਰੀ ਪੜਾਅ ਦੌਰਾਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਇਮਾਰਤ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਪੰਜਵੇਂ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦਾ 1682 ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇਸੀ ਸੰਗਯੇ ਗਯਾਤਸੋ ਨੇ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਲੁਕਾਈ ਰੱਖੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਗਲੇ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮਹਿਲ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਇੱਕ ਲੰਬੀ ਸਮਾਧੀ ਅਤੇ ਇਕਾਂਤ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਪੋਟਾਲਾ ਪੈਲੇਸ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਮਹਿਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਦੀਵਾਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਿਰਫ਼ ਸਰਕਾਰੀ ਦਫ਼ਤਰ ਅਤੇ ਕਈ ਗੋਦਾਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਗੋਂ ਇਸ

ਵਿੱਚ ਨਾਮਗਿਆਲ ਮੱਠ ਵੀ ਸੀ। ਨਾਮਗਿਆਲ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਜੇਤੂ'। ਇਸ ਵਿੱਚ 175 ਭਿਕਸ਼ੂ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਪੂਜਾ ਸਥਾਨ ਵੀ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇੱਕ ਸਕੂਲ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਨੌਜਵਾਨ ਭਿਕਸ਼ੂ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਤਸੇਦੁੰਗ ਪੱਧਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬੱਚਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਹਾਨ ਪੰਜਵੇਂ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਬੈੱਡਰੂਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਸੱਤਵੀਂ ਯਾਨੀ ਕਿ ਉੱਪਰਲੀ ਮੰਜ਼ਿਲ 'ਤੇ ਸੀ। ਕਮਰਾ ਬਹੁਤ ਠੰਡਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਰੌਸ਼ਨੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਪੰਜਵੇਂ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਛੁਹਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ। ਕਮਰੇ ਦੀਆਂ ਚਾਰਾਂ ਦੀਵਾਰਾਂ 'ਤੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਪਰਦੇ ਲਟਕ ਰਹੇ ਸਨ, ਜੋ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀ ਧੂੜ ਨਾਲ ਢੱਕੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕਮਰੇ ਦੇ ਇੱਕ ਕੋਨੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਮੂਰਤੀ ਸੀ।

ਤਖਤ 21

ਇਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗਾਂ ਦੇ ਘਿਓ ਨਾਲ ਭਰੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੀਵੇ ਜਗ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਦਬੂ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਬੋਧੀਸਤਵਾਂ ਨੂੰ ਭੇਂਟ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਭੇਟਾਂ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਕਈ ਕਟੋਰੇ ਸਨ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਚੂਹਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਫੌਜ ਇਸ ਭੋਜਨ 'ਤੇ ਦਾਅਵਤ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੋਟੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸਨ ਅਤੇ ਭੇਟਾਂ ਖਾਂਦੇ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਡਰਦੇ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੇ ਸਨ। ਰਾਤ ਨੂੰ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬਿਸਤਰੇ ਵਿੱਚ ਸੌਂ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਛਾਲ ਮਾਰਨ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਮੇਰੇ ਬਿਸਤਰੇ ਦੇ ਉੱਪਰ ਵੀ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਮੂਰਤੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਫਰਨੀਚਰ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਟੁਕੜਾ ਮੇਰਾ ਬਿਸਤਰਾ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਦੇ ਅਤੇ ਸਿਰਹਾਣਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਲੱਕੜ ਦਾ ਡੱਬਾ ਸੀ। ਬਿਸਤਰੇ

ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਲਾਲ ਪਰਦੇ ਲਟਕਦੇ ਸਨ। ਚੂਹੇ ਅਕਸਰ ਪਰਦਿਆਂ 'ਤੇ ਰੀਂਗਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਕੰਬਲਾਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਅਕਸਰ ਆਪਣੇ ਬਿਸਤਰੇ ਚੋਂ ਚੋਂਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਸ਼ਾਬ ਦੀ ਗੰਧ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ, ।

ਪੋਟਾਲਾ ਅਤੇ ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਰੁਟੀਨ ਲਗਭਗ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਸੀ। ਫਰਕ ਸਿਰਫ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਇੱਕ ਘੰਟੇ ਲਈ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਦੇ ਵੀ ਸੌਣਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ ਪੋਟਾਲਾ ਵਿੱਚ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਸੌਣਾ ਪਿਆ।

ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਮ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਸੌਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਜਾਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਲੋਬਸਾਂਗ ਸੈਮਟੇਨ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖੇਡਣ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝਿਆ ਹੋਇਆ ਪਾਇਆ। ਇਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ।

ਪੋਟਾਲਾ ਵਿਖੇ ਮੈਂ ਛੇ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਉੱਠਦਾ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਕੱਪੜੇ ਬਦਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਕੁਝ ਦੇਰ ਲਈ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਕਰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਚੱਲਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਸੱਤ ਵਜੇ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਮੇਰਾ ਨਾਸ਼ਤਾ ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਨਾਸ਼ਤੇ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚਾਹ, ਸਾਂਪਾ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਦ ਜਾਂ ਖੰਡ ਦੇ ਨਾਲ ਕੈਰੇਮਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਕੇਨਰੈਪ ਤੇਨਜ਼ਿਨ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਪਹਿਲਾ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ 13 ਸਾਲ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਤਿੱਬਤੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਯੂ-ਚੇਨ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਯੂ-ਮੇ ਹੈ। ਇੱਕ ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਲਿਖਣ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਸਰਕਾਰੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਪੱਤਰ ਆਦਿ ਲਿਖਣ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਯੂ-ਮੇ ਲਿਖਣਾ ਸਿੱਖਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ

ਆਪਣੇ ਯਤਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਯੂ-ਚੇਨ ਲਿਖਣਾ ਸਿੱਖ ਲਿਆ।

ਜਦੋਂ ਵੀ ਮੈਂ ਸਵੇਰ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਲਾਸਾਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਅਕਸਰ ਹੱਸ ਪੈਂਦਾ । ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਸੁਣ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਕਲਾਸ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਰਾਂਡਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਸਨ। ਇਹ ਮੇਰੇ ਬੈੱਡਰੂਮ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਕੋਲ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਬਹੁਤ ਠੰਡ ਸੀ।

22 ਆਜ਼ਾਦ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ

ਪਰ ਚੰਗੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਮੈਂ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਲਾਲ ਚੁੰਝਾਂ ਵਾਲੇ ਕਾਲੇ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੋਟਾਲਾ ਪੈਲੇਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਲ੍ਹਣੇ ਬਣਾਏ ਸਨ। ਅਧਿਆਪਕ ਮੇਰੇ ਬੈੱਡਰੂਮ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਸਵੇਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੌਂ ਜਾਣ ਦੀ ਇੱਕ ਅਜੀਬ ਆਦਤ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਸਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਅਚਾਨਕ ਫਿੱਕੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਚਾਨਕ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਗ੍ਰਾਮੋਫੋਨ ਰਿਕਾਰਡ ਪਲੇਅਰ ਦੀ ਬੈਟਰੀ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਉਹ ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਉਸਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਫਿੱਕੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਬੁੜਬੁੜਾਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਚਾਨਕ ਚੁੱਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਚੁੱਪ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਅਚਾਨਕ ਦੁਬਾਰਾ ਨਹੀਂ ਜਾਗਦਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਉਹ ਜਾਗਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕਿੱਥੇ ਛੱਡਿਆ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰ, ਉਹ ਮੰਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਮੇਰੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਖੌਲ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਸਦਾ ਇੱਕ ਫਾਇਦਾ ਹੋਇਆ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਲਈ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ ਯਾਦ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ

ਹੀ ਕਾਫੀ ਕੁੱਝ ਯਾਦ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ।

ਲਿਖਣਾ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਯਾਦ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ। ਇਸ ਵਿੱਚ, ਮੈਨੂੰ ਬੋਧੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦਿਨ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਸੁਣਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਬੋਰਿੰਗ ਲੱਗਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਂ ਯਾਦ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸੀ, ਇਹ ਵੀ ਸੱਚ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਜਿੰਨੀ ਜਲਦੀ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਓਨੀ ਜਲਦੀ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਮੈਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 10 ਵਜੇ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸਵੇਰ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਰਾਹਤ ਮਿਲਦੀ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਆਦੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਤਿੱਬਤ ਦਾ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਆਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ, ਮੈਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਅਗਵਾਈ ਸੰਭਾਲਣੀ ਸੀ। ਪੋਟਾਲਾ ਵਿੱਚ ਮੀਟਿੰਗ ਹਾਲ ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਕੋਲ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੂਜੀ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਮੰਜ਼ਿਲ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਬਹੁਤ ਰਸਮੀ ਸੁਭਾਅ ਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਨ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕੰਮ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮੇਰੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਚਰਣ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਖ਼ਤ ਨਿਯਮ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਮੁਖੀ, ਡੋਨੀਅਰ ਚੇਨਮੋ, ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਮੀਟਿੰਗ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰਾ ਸਵਾਗਤ ਰੀਜੈਂਟ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਕਸ਼ਗ (ਕੈਬਨਿਟ) ਦੇ ਚਾਰ ਮੈਂਬਰ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਆਪਣੀ ਸੀਨੀਅਰਤਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਸਵੇਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮੀਟਿੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ

ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਮੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਜੂਨੀਅਰ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਵਾਰੀ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ ਯਾਦ ਕੀਤੇ ਪਾਠ ਨੂੰ ਸੋਧਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਹ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਮੇਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵੀ ਦੱਸਦਾ ਸੀ।

ਤਖ਼ਤ 23

ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਦੁਪਹਿਰ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਇੱਕ ਘੰਟੀ ਵਜਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਘੰਟੀ ਇੱਕ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਵਜਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਘੰਟੀ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਵਾਰ ਘੰਟੀ ਵਜਾਉਣਾ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਤੇਰਾਂ ਵਾਰ ਘੰਟੀ ਵਜਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਸ਼ੰਖ ਵੀ ਵਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਇਸ ਨੌਜਵਾਨ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੇ ਕੰਮ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਦਿਲਚਸਪ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ - ਖੇਡਾਂ।

ਮੈਂ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖਿਡੌਣੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਸੀ, ਮੇਰਾ ਇੱਕ ਅਫ਼ਸਰ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸਰਹੱਦ ਦੇ ਨੇੜੇ ਡਰਾਮੋ ਵਿੱਚ ਤਾਇਨਾਤ ਸੀ, ਅਕਸਰ ਮੈਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਖਿਡੌਣੇ ਭੇਜਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸੇਬ ਵੀ ਭੇਜਦਾ ਸੀ। ਲਹਾਸਾ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਅਫ਼ਸਰ ਵੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਤੋਹਫ਼ੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਹਫ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮੇਰਾ ਮਨਪਸੰਦ ਇੱਕ ਮੈਕੈਨੋ ਸੈੱਟ ਸੀ ਜੋ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਵਪਾਰ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁਖੀ ਦੁਆਰਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਸਾਡੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਫ਼ਤਰ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਵੱਡਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਅਜਿਹੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਕੈਨੋ ਸੈੱਟ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਲਗਭਗ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮੈਕੈਨੋ ਸਨ, ਬਹੁਤ ਆਸਾਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਵਾਲੇ।

ਜਦ ਮੈਂ 17 ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਦੋ ਅਮਰੀਕੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵਫ਼ਦ ਲਹਾਸਾ ਗਿਆ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਰੂਜ਼ਵੈਲਟ ਦੇ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਸੁੰਦਰ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਜੋੜਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੋਨੇ ਦੀ ਘੜੀ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਸਨ।

ਦੋਵੇਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਤੋਹਫ਼ੇ ਸਨ। ਪਰ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਲਹਾਸਾ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਚੀਨੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਤੋਹਫ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਕਦੇ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਆਖ਼ਰਕਾਰ, ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਮੁੰਡੇ ਲਈ ਰੇਸ਼ਮ ਦੀਆਂ ਗੰਢਾਂ ਦਾ ਕੀ ਮਹੱਤਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਮੇਰੇ ਮਨਪਸੰਦ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਚਾਬੀ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਰੇਲਗੱਡੀ ਸੀ। ਸੀਸੇ ਵਾਲੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਸੈੱਟ ਵੀ ਸੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵੱਡਾ ਹੋਇਆ, ਮੈਂ ਸੀਸੇ ਨੂੰ ਪਿਘਲਾਉਣਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਭਿਕਸ਼ੂ ਬਣਾਏ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਜੰਗੀ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸਦਾ ਬਹੁਤ ਆਨੰਦ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲਈ। ਜਦੋਂ ਯੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਮਿੰਟ ਲੱਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮੈਂ ਸੰਪਾ (ਸੱਤੂ) ਤੋਂ ਟੈਂਕਾਂ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਮਾਡਲ ਵੀ ਬਣਾਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ-ਜੁਲਦੇ ਖੇਡ ਖੇਡੇ।

24 ਅਜ਼ਾਦ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ

ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਖੇਡ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਦੋਸਤਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਮੁਕਾਬਲਾ ਆਯੋਜਿਤ ਕਰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਮਾਡਲ ਬਣਾਉਣੇ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਪੈਸੇ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

ਇਸ ਪੈਸੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਬਣਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਮੈਚ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਖੇਡ ਦੇ ਇਸ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਹਾਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਸੀ। ਅਕਸਰ ਮੈਂ ਖੇਡ ਵਿੱਚੋਂ ਮਾੜੇ ਬਣੇ ਮਾਡਲਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਮਾਡਲ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁੱਗਣੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਵੇਚਦਾ ਸੀ। ਯਾਨੀ, ਮੈਂ ਮਾਡਲ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪੈਸੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਦੁੱਗਣੇ ਪੈਸੇ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਫੌਜ ਮਿਲਦੀ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਸੌਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਹੁਣ ਤੱਕ ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਬਲ ਸੀ, ਪਰ ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੈਂ ਇਸ ਆਖਰੀ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਖੇਡ ਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਵਾਲੇ ਸਵੀਪਰਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਜੰਗ ਦੇ ਖੇਡ ਦੌਰਾਨ ਕੋਈ ਰਿਆਇਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਅਕਸਰ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਰੁਤਬੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਖੇਡਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਖੇਡਿਆ। ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਗੁੱਸਾ ਗੁਆ ਬੈਠਾ ਅਤੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਮੁੱਕੇ ਮਾਰੇ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਰੋਇਆ ਵੀ।

ਇੱਕ ਹੋਰ ਖੇਡ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਆਈ ਉਹ ਸੀ ਫੌਜੀ ਅਭਿਆਸ ਜੋ ਮੈਂ ਨੋਰਬੂ ਥੋਂਡਪ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ, ਉਹ ਮੇਰਾ ਮਨਪਸੰਦ ਸਵੀਪਰ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਇੰਨੀ ਊਰਜਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਰੀਰਕ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡਣਾ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਖਾਸ ਖੇਡ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ੌਕ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਛਾਲ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਖੇਡ ਸੀ। ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਇਸ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸੀ। ਇਸ ਖੇਡ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲਗਭਗ 45 ਡਿਗਰੀ ਦੇ ਕੋਣ 'ਤੇ ਰੱਖੇ ਇੱਕ ਲੰਬੇ ਲੱਕੜ ਦੇ

ਤਖ਼ਤੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੌੜ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਉੱਪਰ ਛਾਲ ਮਾਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ।

ਮੈਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਹਮਲਾਵਰ ਰਵੱਈਏ ਕਾਰਨ ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿੱਚ ਫਸ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੂਰਵਜ, ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਹਾਥੀ ਦੰਦ ਦੇ ਹੈਂਡਲ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਸੋਟੀ ਮਿਲੀ। ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਸੋਟੀ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਸੋਟੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਦੇ ਉੱਪਰ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਘੁਮਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਅਚਾਨਕ ਸੋਟੀ ਮੇਰੇ ਹੱਥੋਂ ਖਿਸਕ ਗਈ ਅਤੇ ਸਿੱਧੀ ਜਾ ਕੇ ਲੋਬਸਾਂਗ ਸੈਮਟਨ ਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਲੱਗੀ। ਉਹ ਵੱਜਦੇ ਹੀ ਇੱਕ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਫਰਸ਼ 'ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਇੱਕ ਪਲ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਕੁਝ ਪਲਾਂ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਪਏ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਉੱਠ ਗਿਆ। ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੰਝੂ ਵਗ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸੱਜੀ ਅੱਖ ਦੇ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਡੂੰਘਾ ਛੇਕ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖ਼ੂਨ ਵਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇਹ ਜ਼ਖ਼ਮ ਸੰਕਰਮਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਠੀਕ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ। ਬੇਚਾਰਾ ਲੋਬਸਾਂਗ ਸੈਮਟਨ! ਉਸਦੀ ਬਾਕੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲਈ ਉਸਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਬਦਸੂਰਤ ਦਾਗ ਰਿਹਾ।

ਉਸਨੂੰ ਦੁਪਹਿਰ ਇੱਕ ਵਜੇ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਹਲਕਾ ਭੋਜਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪੋਟਾਲਾ ਪੈਲੇਸ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਅਜਿਹੀ ਸੀ ਕਿ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰਾ ਕਮਰਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੁੱਪ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਦੋ ਵਜੇ ਤੱਕ ਧੁੱਪ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਫਿੱਕੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਮਰਾ ਫਿਰ ਤੋਂ ਮੱਧਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਪਲਾਂ ਤੋਂ ਨਫ਼ਰਤ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਵੀ ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਛਾਵੇਂ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਦੁਪਹਿਰ ਦੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਖਾਣੇ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ।

ਪਹਿਲੇ ਡੇਢ ਘੰਟੇ ਆਮ ਸਿੱਖਿਆ 'ਤੇ ਬਿਤਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਕਲਾਸ ਮੇਰੇ ਜੂਨੀਅਰ ਅਧਿਆਪਕ ਦੁਆਰਾ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਈ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੀ ਜੋ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਨਫ਼ਰਤ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਉਹੀ ਵਿਸ਼ੇ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਜੋ ਭਿਕਸ਼ੂ ਬੋਧੀ ਅਧਿਐਨ ਵਿੱਚ ਡਾਕਟਰੇਟ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਸੰਤੁਲਿਤ ਕਿਸਮ ਦਾ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਸੀ ਅਤੇ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨੇਤਾ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਯਕੀਨਨ ਬੇਕਾਰ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਮੁੱਖ ਅਤੇ ਪੰਜ ਛੋਟੇ ਵਿਸ਼ੇ ਸਨ। ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇ ਤਰਕ, ਤਿੱਬਤੀ ਕਲਾ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਡਾਕਟਰੀ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਬੋਧੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਨ। ਇਹ ਆਖਰੀ ਵਿਸ਼ਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਪਰ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਪੰਜ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ: ਪ੍ਰਜਨਪਰਮਿਤਾ, ਮਾਧਿਅਮਿਕਾ, ਵਿਨਯ, ਅਭਿਧਰਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣ।

ਪੰਜ ਛੋਟੇ ਵਿਸ਼ੇ ਕਵਿਤਾ, ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਨਾਟਕ, ਜੋਤਿਸ਼, ਛੰਦ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਸਨ। ਪਰ ਡਾਕਟਰੇਟ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਬੋਧੀ ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਤਰਕ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, 1970 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਮੱਧ ਤੱਕ, ਮੈਨੂੰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਆਕਰਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦਵਾਈ, ਪੜ੍ਹਨੇ ਪੈਂਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਪਹਿਲਾਂ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲੂ ਤਰਕ ਹੈ, ਯਾਨੀ ਤਰਕ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ।

ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਇੱਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਕਈ ਸਰੀਰਕ ਇਸ਼ਾਰੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਖੱਬੀ ਹਥੇਲੀ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸੱਜੀ ਹਥੇਲੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਥੱਪੜ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਤਾੜੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਖੱਬੀ ਲੱਤ ਨੂੰ ਵੀ ਫੈਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਥੱਪੜ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਸੱਜਾ ਹੱਥ ਖਿੱਚਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਖੱਬੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਚੁੱਪਚਾਪ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਜਵਾਬ ਦੇਣ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਲਈ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦਲੀਲ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜ੍ਹਾ ਵਿਰੋਧੀ ਲਗਾਤਾਰ ਛਾਲ ਮਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਬਹਿਸ ਵਿੱਚ, ਹਾਸੇ ਦਾ ਇੱਕ ਛੋਹ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦਾ ਵਿਅੰਗ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਤਰਕ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਤਿੱਖਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤਰਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ ਜੋ ਖੁਦ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਨ। ਉਹ ਇਸ ਬੌਧਿਕ ਕੁਸ਼ਤੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਸਮਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹਿਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਆਨੰਦ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ, ਲਗਾਸਾ ਤੋਂ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਖਾਨਾਬਦੋਸ਼ ਅਤੇ ਲੋਕ ਮੱਠਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਰਾਂਡਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਹਿਸਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਦੇ ਅਤੇ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਦੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ।

ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਦੀ ਬੌਧਿਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਤਰਕ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਮਾਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਬੋਧੀ ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਤਰਕ ਵਿੱਚ, ਸਗੋਂ ਬਹਿਸ ਦੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਦਸ ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਤਰਕ ਸਿਖਾਉਣ ਅਤੇ ਤਰਕ ਦੀ ਕਲਾ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਦੋ ਮਾਹਰ 'ਤੇਸੇਨਸ਼ਾਪ' ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਪਹਿਲੇ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾ ਘੰਟਾ ਮੈਨੂੰ ਦਿਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਸਮਰਪਿਤ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਚਾਰ ਵਜੇ ਚਾਹ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ।

ਚਾਹ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਹੈ ਜੋ ਚਾਹ ਪੀਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾੜਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਤਿੱਬਤੀ ਹਨ। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਚੀਨੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੁਝ ਅੰਕੜੇ ਦੇਖੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤਿੱਬਤ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਹਰ ਸਾਲ ਚੀਨ ਤੋਂ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਦਸ ਮਿਲੀਅਨ ਟਨ ਚਾਹ ਆਯਾਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਅੰਕੜੇ ਸੱਚ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਤਿੱਬਤੀ ਇੱਕ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਔਸਤਨ ਦੋ ਟਨ ਚਾਹ ਪੀਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅੰਕੜੇ ਸਿਰਫ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਤਿੱਬਤ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੀਨ 'ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਨਿਰਭਰ ਸੀ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਿੱਬਤੀ ਚਾਹ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਪਰ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਵਾਂਗ ਚਾਹ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹਾਂ। ਤਿੱਬਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ, ਚਾਹ ਰਵਾਇਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਮਕੀਨ

ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸੁੱਕਾ ਗਾਂ ਦਾ ਮੱਖਣ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਚਾਹ, ਜੇਕਰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਪਦਾਰਥ ਹੈ। ਚਾਹ ਦਾ ਸੁਆਦ ਮੱਖਣ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੋਟਾਲਾ ਰਸੋਈਆਂ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਾ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਰਬੀ ਵਾਲਾ ਮੱਖਣ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉੱਥੇ ਬਣੀ ਚਾਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੀ। ਉਹ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਚਾਹ ਦਾ ਆਨੰਦ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਮੈਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਵੇਰੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚਾਹ ਪੀਂਦਾ ਹਾਂ। ਦੁਪਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਸਾਦਾ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦਾ ਹਾਂ, ਇੱਕ ਆਦਤ ਜੋ ਮੈਂ 1950 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਦੌਰੇ ਦੌਰਾਨ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਵਾਦਹੀਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਆਦਤ ਹੈ। ਤਿੱਬਤੀ ਦਵਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਦਵਾਈ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਚਾਹ ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਦੋ ਤਸੇਨਸ਼ਾਪ ਭਿਕਸ਼ੂ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਅਗਲਾ ਘੰਟਾ ਤਰਕ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਅਧਿਐਨ ਵਿੱਚ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਡੂੰਘੇ ਸਵਾਲਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਸਵਾਲ, ਮਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਕੀ ਹੈ?

ਤਖ਼ਤ 27

ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਦਿਨ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਲਗਭਗ 5:30 ਵਜੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਮੇਂ ਬਾਰੇ ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਘੜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਓਨਾ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦੇ ਜਿੰਨਾ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ

ਦੇ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉੱਥੇ ਕੰਮ ਆਪਣੀ ਸਹੂਲਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਲਦੀ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੂਰੋਂ ਸਲਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਮੇਰਾ ਅਧਿਆਪਕ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਸਿੱਧਾ ਛੱਤ ਵੱਲ ਭੱਜ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜੇ ਪੋਟਾਲਾ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਦੂਰਬੀਨ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇੱਥੋਂ ਲਹਾਸਾ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸੀ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਜੋਖਾਂਗ ਮੰਦਰ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਉਚਾਈ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੋਲਾ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਿਲਚਸਪੀ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਲਾਲ ਪਹਾੜੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਸੀ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਸੀ। ਇਹ ਉਹ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦੋਸਤ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਰਬੀਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਤੁਰੰਤ ਹੀ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦਿਨ ਕਿਹੜਾ ਕੈਦੀ ਰਿਹਾਅ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹੜਾ ਨਵਾਂ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਅਹਾਤੇ ਵਿੱਚ ਲੱਕੜਾਂ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਚਾਰੇ ਦੇ ਢੇਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦਾ ਵੀ ਮਜ਼ਾ ਆਉਂਦਾ ਸੀ।

ਦੂਰਬੀਨ ਨਾਲ ਇਸ ਨਿਰੀਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖੇਡਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਅਕਸਰ ਰਾਤ ਦੇ ਖਾਣੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡਰਾਇੰਗ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਖਾਣਾ ਸੱਤ ਵਜੇ ਤੋਂ ਠੀਕ ਬਾਅਦ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚਾਹ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੂਪ, ਦਹੀਂ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਸੂਪ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਕੁਝ ਮਾਸ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਹਰ ਹਫ਼ਤੇ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਦੀਆਂ ਬਰੈੱਡ ਭੇਜਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਮੇਰੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਨਪਸੰਦ ਮੇਰੇ ਜੱਦੀ ਆਮਡੋ ਤੋਂ ਬਣੀ ਛੋਟੀ ਗੋਲ ਬਰੈੱਡ ਸੀ, ਜੋ ਬਾਹਰੋਂ ਸਖ਼ਤ ਸੀ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਬਹੁਤ ਹਲਕੀ ਅਤੇ ਨਰਮ ਸੀ।

ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਫਾਈ ਸੇਵਕਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਖਾਣਾ ਖਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਖਾਣਾ ਖਾਧਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਹ ਦੇ ਕਟੋਰੇ ਇੰਨੇ ਵੱਡੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਕਿਟਲੀ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਹੋਰ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਮੈਂ ਨਾਮਗਿਆਲ ਮੱਠ ਦੇ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਖਾਣਾ ਖਾਂਦਾ ਸੀ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਖਾਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨਾਲ ਖਾਂਦਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਮੇਰਾ ਚਿਕਯਾਬ ਖੇਂਪੋ (ਮੁੱਖ ਅਧਿਕਾਰੀ) ਵੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਉੱਥੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮਾਹੌਲ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ਨੁਮਾ ਅਤੇ ਹਾਸੇ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਹੈ

28 ਆਜ਼ਾਦ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ

ਕਿ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਅੱਗ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਬੈਠਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਸੂਪ ਪੀਂਦੇ ਸੀ, ਖਿੜਕੀ ਦੇ ਬਾਹਰ ਬਰਫ਼ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹਵਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਦੇ ਸੀ ।

ਰਾਤ ਦੇ ਖਾਣੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਸੱਤ ਮੰਜ਼ਿਲਾਂ ਹੇਠਾਂ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਮੈਨੂੰ ਘੁੰਮਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹਨੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਇਹ ਵੱਡੇ ਹੋ ਕੇ ਕੀਤਾ । ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸਭ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖ਼ੁਦ ਹੀ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਉਂਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਉਂਦਾ ਸੀ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸੁਣਾਈਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਸਨ। ਸੌਣ ਤੋਂ

ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬ੍ਰਹਮ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਕੁਦਰਤ ਵਿੱਚ ਡਰਾਉਣੀਆਂ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ ਨੌਂ ਵਜੇ ਆਪਣੇ ਕੀੜੇ-ਮਕੌੜਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਸੌਣ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਕਸਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਡਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਡਰਾਉਣੀ ਕਹਾਣੀ ਸੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਉੱਲੂਆਂ ਦੁਆਰਾ ਰਾਤ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਛੋਟੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਜੋਖਾਂਗ ਮੰਦਿਰ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ 'ਤੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਇੱਕ ਕਾਰਟੂਨ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸੀ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਘਰ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਪੋਟਾਲਾ ਅਤੇ ਨੋਰਬੁਲਿੰਗਕਾ ਵਿਖੇ ਮੇਰਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦਾ ਰੁਟੀਨ ਬਹੁਤ ਸਥਿਰ ਸੀ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਦੇ ਮੌਸਮ ਦੌਰਾਨ ਜਾਂ ਮੇਰੇ ਰਿਟਰੀਟ ਦੌਰਾਨ ਬਦਲਦਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਧਿਆਨ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਅਧਿਆਪਕ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਜਾਂ ਨਾਮਗਿਆਲ ਮੱਠ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੀਨੀਅਰ ਲਾਮਾ। ਮੈਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਰ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਰਿਟਰੀਟ 'ਤੇ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਤਿੰਨ ਹਫ਼ਤੇ ਚੱਲਦਾ ਸੀ। ਚੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਅਤੇ ਖੇਡਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੁੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਲੰਬੀਆਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਸਨ। ਇਹ ਮੇਰੇ ਬਚਪਨ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਮਾਂ ਆਪਣੇ ਬੈੱਡਰੂਮ ਦੀ ਖਿੜਕੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਇਆ। ਉੱਤਰੀ ਖਿੜਕੀ ਸੇਰਾ ਮੱਠ ਵੱਲ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਹਾੜ ਸਨ। ਦੱਖਣੀ ਖਿੜਕੀ ਵੱਡੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਹਾਲ ਵੱਲ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਸਰਕਾਰ ਸਵੇਰੇ ਬੈਠਕ ਕਰਦੀ ਸੀ।

ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੀਮਤੀ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਥੰਕਾ ਲਟਕ ਰਹੇ ਸਨ, ਜੋ ਰੇਸ਼ਮ 'ਤੇ ਕਢਾਈ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਕਢਾਈ ਵਾਲੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਤਿੱਬਤ ਦੇ

ਸਭ ਤੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ, ਸੰਤ ਮਿਲਾਰੇਪਾ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਅਕਸਰ ਇਹਨਾਂ ਸੁੰਦਰ ਪੇਂਟਿੰਗਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੰਕਾਂ ਦਾ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ?

ਰਿਟਰੀਟ ਦੌਰਾਨ, ਸ਼ਾਮਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸਨ ਜਦੋਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੁੰਡੇ, ਜੋ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਦੇ ਸਨ, ਆਪਣੀਆਂ ਗਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੋਲਾ ਪਿੰਡ ਵਾਪਸ ਲਿਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਚੁੱਪਚਾਪ ਬੈਠਾ ਮੰਤਰ ਜਪਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਗੀਤ ਗਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਹਰ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਨੇੜਲੇ ਚਰਾਗਾਹਾਂ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਅਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਮੇਰਾ ਮਨ ਪਿੰਡ ਜਾ ਕੇ ਗਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਮੈਂ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਅਦਲਾ-ਬਦਲੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਪਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਰਿਟਰੀਟ ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗੇ। ਅੱਜ ਮੈਂ ਦਿਲੋਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਰਿਟਰੀਟ ਲਈ ਹੋਰ ਸਮਾਂ ਮਿਲ ਸਕੇ।

ਤਖ਼ਤ 29

ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਸਬੰਧ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਸਿੱਖਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੀਨੀਅਰ ਤਿੱਬਤੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਦਿਮਾਗ ਵੀ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਸੀ। ਪਰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੈਂ ਮੁਸੀਬਤ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਇੱਕ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਅਧਿਆਪਕ ਮੇਰੀ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਗਤੀ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਤ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਅਧਿਆਪਕ ਕੇਨਰੈਪ ਤੇਨਜ਼ਿਨ ਨੇ

ਮੇਰੇ ਲਈ ਇੱਕ ਮੌਕ ਟੈਸਟ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਟੈਸਟ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਮੇਰੇ ਮਨਪਸੰਦ ਸਵੀਪਰ ਨੋਰਬੂ ਥੋਂਡੁਪ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੇਨਰੈਪ ਤੇਨਜ਼ਿਨ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨੋਰਬੂ ਥੋਂਡੁਪ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਮੈਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹਾਰ ਗਿਆ। ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਮੇਰੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਪਹਾੜ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਇਹ ਜਨਤਕ ਹਾਰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਝਟਕਾ ਸੀ।

ਚਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਗਈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਪਰ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਠੰਢਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵੱਲ ਵਾਪਸ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬਾਲਗ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਪੜ੍ਹਾਈ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕਿੰਨੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਆਲਸ ਦਾ ਪਛਤਾਵਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਹਿੱਸੇ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਿਹਤਰ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਮਾਪਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਨੌਂ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੂਰਵਜ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦੇ ਸਮਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਪੁਰਾਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਮੂਵੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਰ ਮਿਲੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਡੱਬੇ ਸਨ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਜੋ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਰ ਚਲਾਉਣਾ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਬੁੱਢਾ ਚੀਨੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਮਿਲਿਆ ਜੋ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਟੈਕਨੀਸ਼ੀਅਨ ਵੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ

ਤੇਰ੍ਹਵੇਂ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਨੇ 1908 ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਉਹ ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ।

30 ਆਜ਼ਾਦ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ

ਉਹ ਇੱਕ ਦਿਆਲੂ ਅਤੇ ਇਮਾਨਦਾਰ ਆਦਮੀ ਸੀ, ਆਪਣੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਬਹੁਤ ਸੁਚੇਤ ਸੀ। ਪਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਚੀਨੀਆਂ ਵਾਂਗ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗੁੱਸੇ ਵਾਲਾ ਵੀ ਸੀ।

ਇੱਕ ਫ਼ਿਲਮ ਜਾਰਜ ਪੰਜਵੇਂ ਦੇ ਤਾਜਪੋਸ਼ੀ ਦੀ ਇੱਕ ਨਿਊਜ਼ਰੀਲ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਤੋਂ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਸਿਪਾਹੀ ਆਪਣੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿੱਚ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਫ਼ਿਲਮ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਫ਼ਿਲਮ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਟ੍ਰਿਕ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਾਦਾ ਨ੍ਰਿਤਕਾਂ ਨੂੰ ਚੂਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਆਂਡਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਦਿਲਚਸਪ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਖਾਣਾਂ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਫ਼ਿਲਮ ਸੀ। ਇਸ ਫ਼ਿਲਮ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਖਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਕਿੰਨਾ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸੀ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿੰਨੀ ਖਰਾਬ ਪਰਿਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ । ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕਈ ਵਾਰ ਅਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਆਏ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਬਾਰੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਮਿਲੀਆਂ। ਅਜਿਹੇ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਫ਼ਿਲਮ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਸੀ।

ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਉਹ ਪੁਰਾਣਾ ਚੀਨੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਜਲਦੀ ਦੋਸਤ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਖੋਜ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਮਰ ਗਿਆ। ਪਰ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣਾ ਸਿੱਖ ਲਿਆ

ਸੀ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਇਆ ਅਤੇ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਡਾਇਨਾਮੋ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗਿਆਨ ਮੇਰੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸ਼ਾਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਨਰੇਟਰ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਆਧੁਨਿਕ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਰ ਭੇਜਿਆ। ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਲਹਾਸਾ ਵਿੱਚ ਤਾਇਨਾਤ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਵਪਾਰ ਮਿਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਐਸੋਸੀਏਟ ਵਪਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਰੇਜੀਨਾਲਡ ਫੌਕਸ ਨੇ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਕਿਹਾ।

ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਉੱਚਾਈ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕਈ ਹੋਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਆਮ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪਰ ਚੇਚਕ ਇੱਕ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਬਿਮਾਰੀ ਸੀ ਜੋ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਮੋਟਾ ਡਾਕਟਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਯਾਤ ਕੀਤੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਚੇਚਕ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਟੀਕਾ ਲਗਾਇਆ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦਰਦਨਾਕ ਅਨੁਭਵ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ 'ਤੇ ਚਾਰ ਸਥਾਈ ਦਾਗ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ, ਸਗੋਂ ਬਹੁਤ ਦਰਦਨਾਕ ਵੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਲਗਭਗ ਦੋ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਤੱਕ ਬੁਖਾਰ ਵੀ ਰਿਹਾ। ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ 'ਮੋਟੇ ਡਾਕਟਰ' ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦਿੰਦਾ ਸੀ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਹੋਰ ਡਾਕਟਰ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਉਸਦੀ ਬੱਕਰੀ ਜਿਹੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਕਾਰਨ ਡਾਕਟਰ ਲੈਨਿਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਆਦਮੀ ਸੀ ਜੋ ਬਹੁਤ ਖਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹਾਸੇ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਜ਼ਾਕੀਆ ਭਾਵਨਾ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਾਉਣ ਦੇ ਉਸਦੇ ਵਿਲੱਖਣ ਅੰਦਾਜ਼ ਕਾਰਨ ਉਹ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਸੀ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਡਾਕਟਰ ਰਵਾਇਤੀ ਤਿੱਬਤੀ ਦਵਾਈ ਵਿੱਚ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਨ। ਪਰ ਮੈਂ ਤਿੱਬਤੀ ਦਵਾਈ ਬਾਰੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗਾ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ।

ਤਖ਼ਤ 31

ਮੈਨੂੰ ਯੁੱਧ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸੀ ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਿਸ਼ਨ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਵਧਾਈਆਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਤੋਹਫ਼ੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਾਇਸਰਾਏ ਲਾਰਡ ਵੇਵਲ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਏਸ਼ੀਅਨ ਰਿਲੇਸ਼ਨਜ਼ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਤਿੱਬਤ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਲਈ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਫ਼ਦ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ।

ਇਸ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ, 1947 ਦੀ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੁਖਦਾਈ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ ਜਿਸ ਨੇ ਦਿਖਾਇਆ ਕਿ ਉੱਚ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਹਿੱਤ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਭਵਿੱਖ 'ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇੱਕ ਦਿਨ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇੱਕ ਬਹਿਸ ਸੈਸ਼ਨ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਆਵਾਜ਼ ਉੱਤਰ ਤੋਂ ਸੇਰਾ ਮੱਠ ਵੱਲ ਆਈ। ਮੈਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰ ਭੱਜਿਆ, ਆਪਣੀ ਦੂਰਬੀਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਦਿਲਚਸਪ ਦੇਖਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਵਿੱਚ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਬੇਚੈਨ ਸੀ ਕਿ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਮੌਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਰੇਲਿੰਗ ਰਿਨਪੋਚੇ, ਜਿਸਨੇ ਛੇ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੰਨਿਆਸ ਲੈਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਦੁਬਾਰਾ ਰੀਜੈਂਟ ਬਣਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਤਥਾਗ ਰਿਨਪੋਚੇ ਵਿਰੁੱਧ ਉਸਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਈ ਭਿਕਸ਼ੂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਰੇਲਿੰਗ ਰਿਨਪੋਚੇ ਨੂੰ

ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਕਈ ਸਾਥੀ ਮਾਰੇ ਗਏ।

ਰੇਲਿੰਗ ਰਿਨਪੋਚੇ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਪੋਟਾਲਾ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਉਸਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਇਹ ਮੇਰੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਆਗਿਆ ਪਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਉਸਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਨਾਬਾਲਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਨਿਆਂਇਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮੌਕਾ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਦੇਖਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਮੈਂ ਦਖਲ ਦਿੱਤਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ? ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਦਖਲ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਮੇਰੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੇ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਮੱਠਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ, ਰੇਲਿੰਗ ਮੱਠ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਹੁੰਦਾ। ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ, ਇਹ ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾੜੀ ਘਟਨਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਰੇਲਿੰਗ ਰਿਨਪੋਚੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ। ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਇੱਕ ਜੋਤਸ਼ੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਵਾਪਸ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ।

ਇਹਨਾਂ ਮੰਦਭਾਗੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ, ਮੈਂ ਤਥਾਗ ਰਿਨਪੋਚੇ ਨਾਲ ਡ੍ਰੇਪੁੰਗ ਅਤੇ ਸੇਰਾ ਮੱਠਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਗਿਆ। ਡ੍ਰੇਪੁੰਗ ਲਹਾਸਾ ਤੋਂ ਪੰਜ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਸੀ ਅਤੇ ਸੇਰਾ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਦੂਰ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਡ੍ਰੇਪੁੰਗ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮੱਠ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੱਤ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਭਿਕਸ਼ੂ ਸਨ। ਸੇਰਾ ਵੀ ਕੋਈ ਛੋਟਾ ਮੱਠ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਉੱਥੇ ਲਗਭਗ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਭਿਕਸ਼ੂ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਮੱਠਾਂ ਦੀ ਇਹ ਯਾਤਰਾ ਇੱਕ ਤਰਕਸ਼ਾਸਤਰੀ ਵਜੋਂ ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਜਨਤਕ ਮਾਨਤਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਡ੍ਰੇਪੁੰਗ ਦੇ ਤਿੰਨ ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਸੇਰਾ ਦੇ ਦੋ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਬਹਿਸ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਹਾਲ ਹੀ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਕਾਰਨ ਉੱਥੇ ਸਖ਼ਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਬੇਚੈਨ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਗਿਆਨ ਦੇ ਇੰਨੇ ਮਹਾਨ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਘਬਰਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਉੱਥੇ ਆਪਣੇਪਣ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਭਾਵਨਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ ਕਿ ਮੈਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਮੇਰੀਆਂ ਘਬਰਾਹਟਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਸਾਰੇ ਬਹਿਸ ਸੈਸ਼ਨ ਸੁਚਾਰੂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚੱਲੇ, ਅਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਭਿਕਸ਼ੂ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਆਸਪਾਸ, ਮੈਨੂੰ ਤਥਾਗ ਰਿਨਪੋਚੇ ਦੁਆਰਾ ਪੰਜਵੇਂ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਜੋ ਕਿ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਲਈ ਬਹੁਤ ਨਿੱਜੀ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਉਹ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਸਨ ਜੋ ਮਹਾਨ ਪੰਜਵੇਂ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਨੇ ਇੱਕ ਦਰਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। ਪੰਜਵੇਂ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਨੂੰ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਮਹਾਨਤਾ ਕਾਰਨ 'ਮਹਾਨ ਪੰਜਵੇਂ' ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਸਾਧਾਰਨ ਅਨੁਭਵ ਹੋਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੋਏ । ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖਾਸ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਨ।

ਪੋਟਾਲਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਇੱਕ ਫਾਇਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭੰਡਾਰ ਸਨ। ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਮੁੰਡੇ ਲਈ, ਇਹ ਭੰਡਾਰ ਚਾਂਦੀ ਅਤੇ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਕਲਾ ਵਸਤੂਆਂ ਵਾਲੇ ਕਮਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ

ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਿਲਚਸਪ ਸਨ। ਇਹ ਭੰਡਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਮਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਿਲਚਸਪ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦੀਆਂ ਕਬਰਾਂ ਸਨ, ਜੋ ਹੀਰਿਆਂ ਅਤੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਨਾਲ ਸਜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਦਿਲਚਸਪੀ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ, ਚਕਮਾ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਅਤੇ ਬਖਤਰਬੰਦ ਸੂਟ ਸਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਿਲਚਸਪ ਉਹ ਕਮਰੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਸਮਾਨ ਸਨ। ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੀ ਏਅਰ ਰਾਈਫਲ ਮਿਲੀ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਸ਼ਾਨੇਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਅਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਅਤੇ ਦੂਰਬੀਨ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁਝ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵੀ ਮਿਲੀਆਂ। ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਦਿਲਚਸਪ ਲੱਗੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਮੈਂ ਜਹਾਜ਼ਾਂ, ਟੈਂਕਾਂ ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਮਾਡਲ ਬਣਾਏ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਵੱਡਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਤਿੱਬਤੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਮੈਨੂੰ ਉੱਥੇ ਯੂਰਪੀਅਨ ਜੁੱਤੀਆਂ ਦੇ ਦੋ ਜੋੜੇ ਵੀ ਮਿਲੇ। ਇਹ ਜੁੱਤੀਆਂ ਮੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਕੱਪੜਾ ਭਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਬਣਾਇਆ ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਨ ਸਕਾਂ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਤੁਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੁੱਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਟੀਲ ਦੀਆਂ ਅੱਡੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਨਾ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਲੱਗਿਆ।

ਤਖ਼ਤ 33

ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਸੰਦ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਕੰਮ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਮਾਹਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ

ਸੀ। ਮੇਰੇ ਪੂਰਵਜ, ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦੇ ਸਮਾਨ ਵਿੱਚੋਂ, ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣਾ ਡੱਬਾ ਮਿਲਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰੂਸ ਦੇ ਜ਼ਾਰ ਦੁਆਰਾ ਉਸਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਇੱਕ ਸਾਜ਼ ਸੀ। ਉਹ ਜ਼ਾਰ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਦੋਸਤ ਵੀ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਜ਼ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

. ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਮੇਨ ਸਪ੍ਰਿੰਗ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਜਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਮੈਂ ਇੱਕ ਸਕ੍ਰਿਊਡ੍ਰਾਈਵਰ ਨਾਲ ਇਸ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਸਪਰਿੰਗ ਅਚਾਨਕ ਢਿੱਲੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਸਭ ਖਿੰਡਾ ਦਿਤਾ । ਇਸ ਕਾਰਨ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਧਾਤ ਦੇ ਬਲੇਡ ਵੀ ਉੱਡ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ ਜੋ ਸੰਗੀਤ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਸ ਸ਼ੋਰ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਾਂਗਾ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੁਕੜਿਆਂ ਦੇ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਉੱਡਣ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗਣ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅੱਜ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਇੱਕ ਅੱਖ ਵੀ ਬਚ ਗਈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਮੇਰੀ ਬਾਕੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲਈ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਮੋਸ਼ੇ ਦਯਾਨ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ।

ਮੈਂ ਤੇਰ੍ਹਵੇਂ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਥੁਪਟੇਨ ਗਯਾਤਸੋ ਦਾ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇੰਨੇ ਸਾਰੇ ਤੋਹਫ਼ੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ। ਪੋਟਾਲਾ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਫਾਈ ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਿੱਖਿਆ। ਮੈਂ ਸਿੱਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿਪੁੰਨ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਆਗੂ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਦੂਰਅੰਦੇਸ਼ੀ ਸ਼ਾਸਕ ਵੀ ਸੀ। ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹਮਲਿਆਂ ਕਾਰਨ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ 1903 ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਰਨਲ ਯੰਗਹਸਬੈਂਡ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਫੌਜਾਂ ਭੇਜੀਆਂ ਸਨ। ਦੂਜੀ ਵਾਰ 1910 ਵਿੱਚ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮਾਂਚੂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪਹਿਲੇ

ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਆਪਣੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਈਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, 1911-12 ਦੀਆਂ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮਾਂਚੂ ਫੌਜ ਨੂੰ ਤਿੱਬਤ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਨੇ ਵੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿੱਚ ਡੂੰਘੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲਈ ਸੀ। ਤਿੱਬਤ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਆਯਾਤ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਿਜਲੀ ਜਨਰੇਟਰ, ਤਿੱਬਤੀ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਸਿੱਕੇ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਟਕਸਾਲ, ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਤਿੱਬਤ ਲਈ ਕਾਗਜ਼ੀ ਮੁਦਰਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਕਾਰਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਇਹ ਸਭ ਤਿੱਬਤ ਲਈ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਚੀਜ਼ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਪਹੀਏ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਲਗਭਗ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਗੱਡੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਪਰ ਇੱਕ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਖੁਰਦਰੀ ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਕੁਦਰਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੀ, ਪਿਟ੍ਠ ਤੇ ਭਾਰ ਚੱਕਣ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰ ਆਵਾਜਾਈ ਅਤੇ ਆਓਣ ਜਾਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਸਾਧਨ ਸਨ।

ਥੁਪਟੇਨ ਗਯਾਤਸੋ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਦੂਜੇ ਜਲਾਵਤਨੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਸਨੇ ਚਾਰ ਨੌਜਵਾਨ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਭੇਜਿਆ।

34 ਆਜ਼ਾਦ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ

ਇਹ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਾਫ਼ੀ ਸਫਲ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਸ਼ਾਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਇਸ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਜੇਕਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਵਿਦੇਸ਼ ਭੇਜਣ ਦੀ ਇਹ ਪ੍ਰਥਾ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦੀ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਤਿੱਬਤ ਉਸ ਸਥਿਤੀ

ਵਿੱਚ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਇਹ ਹੈ।

ਤੇਰ੍ਹਵੇਂ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਨੇ ਵੀ ਫੌਜੀ ਸੁਧਾਰਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਕੁਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਪਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਜਨਾ ਖਾਮ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿੱਚ ਲਹਾਸਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਖਾਮ ਪ੍ਰਾਂਤ ਲਹਾਸਾ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਅਣਗੌਲਿਆ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਖਾਮ ਦੇ ਸਥਾਨਕ ਕਬਾਇਲੀ ਮੁਖੀਆਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਲਹਾਸਾ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ, ਉੱਥੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਰਕਾਰੀ ਅਹੁਦੇ ਲੈਣ ਲਈ ਖਾਮ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਾਪਸ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਨ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਯੋਜਨਾ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।

ਤੇਰ੍ਹਵੇਂ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੂਝ ਵੀ ਇੱਕ ਅਸਾਧਾਰਨ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਤਿੱਖੀ ਸੀ। ਆਪਣੀਆਂ ਆਖਰੀ ਹਦਾਇਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਖ਼ਤ ਬਦਲਾਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਾਂ:-

"ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੋਵਾਂ 'ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਜਾਂ ਬਾਹਰੋਂ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਟੱਲ ਹੈ ਕਿ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਅਤੇ ਪੰਚੇਨ ਲਾਮਾ, ਜੋ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਵਾਂਗ ਹਨ, ਅਤੇ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਜਾਂ ਤਾਂ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਜਾਂ ਨਕਾਰਾ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਭਿਕਸ਼ੂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਠ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਰਾਜ ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਰਕਾਰੀ

ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਖੋਹ ਲਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਉਹ ਭਿਖਾਰੀਆਂ ਵਾਂਗ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਣਗੇ। ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਅਤੇ ਡਰ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਦੁੱਖ ਇੰਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਦਿਨ ਅਤੇ ਰਾਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲੰਘਣਗੀਆਂ।"

ਇਸ ਸ਼ਿਲਾਲੇਖ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪੰਚੇਨ ਲਾਮਾ ਨੂੰ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਿੱਬਤੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਦੂਜਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਗੁਰੂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸ਼ਿਗਾਤਸੇ ਵਿੱਚ ਤਾਸ਼ੀਲੁਨਪੋ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਸ਼ਾਇਦ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਧਾਰਨ ਆਦਮੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਜਦੋਂ ਵੀ ਪੁਰਾਣੇ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਖੁਦ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਝਿਜਕਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਇਸ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਤਖ਼ਤ 35

ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣੀਆਂ ਸਨ ਜੋ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਕਿੰਨਾ ਵਿਵਹਾਰਕ ਸੀ। ਇੱਕ ਕਹਾਣੀ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਆਦਮੀ ਨੇ ਸੁਣਾਈ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਪੁੱਤਰ ਨਾਮਗਿਆਲ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜਦੋਂ ਨੋਬੁਲਿੰਕਾ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਆਮ

ਨਾਗਰਿਕ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ੁਭਕਾਮਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਨੀਂਹ ਲਈ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਪੱਥਰ ਲਿਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਤੋਂ ਇੱਕ ਖਾਨਾਬਦੋਸ਼ ਆਪਣੇ ਖੱਚਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਪੱਥਰ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ।

ਉਹ ਆਦਮੀ ਪੱਥਰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਆਇਆ। ਉਹ ਆਦਮੀ ਕਥਾਵਾਚਕ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਖੱਚਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿੱਦੀ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਉਸਨੇ ਖੱਚਰ ਤੋਂ ਪੱਥਰ ਉਤਾਰਿਆ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਰਵਾਇਤੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿੱਚ ਭੇਟ ਲਈ ਉੱਥੇ ਰੱਖਿਆ, ਖੱਚਰ ਉੱਥੋਂ ਭੱਜ ਗਿਆ। ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਦਿਸ਼ਾ ਤੋਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਖੱਚਰ ਦੌੜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਖਾਨਾਬਦੋਸ਼ ਚੀਕਿਆ ਅਤੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਖੱਚਰ ਨੂੰ ਫੜਨ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਅਣਜਾਣ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਭੱਜ ਕੇ ਖੱਚਰ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਖੱਚਰ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਖਾਨਾਬਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ । ਪਰ ਉਸਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈਰਾਨੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਖੱਚਰ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਖੁਦ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਸੀ।

ਪਰ ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਖ਼ਤ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਪੋਟਾਲਾ ਅਤੇ ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਤੰਬਾਕੂ ਦੇ ਸੇਵਨ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਅਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਪੱਥਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਦੇਖਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਤੰਬਾਕੂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤੰਬਾਕੂ ਥੱਕੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਭੁੱਖੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਰਾਹਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਐਲਾਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਤੰਬਾਕੂ ਚਬਾਏਗਾ। ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਨੇ ਉਸਦੀ ਗੱਲ

ਸੁਣੀ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਕਹੇ ਚੁੱਪਚਾਪ ਉੱਥੋਂ ਚਲੇ ਗਏ।

ਪਰ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਨਰਮ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਮ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਗਲਤੀ 'ਤੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਵਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਨਰਮਾਈ ਸਿਰਫ਼ ਆਮ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਸੀ।

ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਥੁਪਟੇਨ ਗਯਾਤਸੋ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਮੱਠਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਯਤਨ ਕੀਤੇ। ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਮੱਠਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 6,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਸਨੇ ਵਿਦਵਾਨ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਹੁਦੇ ਦਿੱਤੇ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਨਵੇਂ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ। ਅਤੇ ਇਹ ਉਸਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ।

36 ਆਜ਼ਾਦ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ

ਲਹਾਸਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਲਗਭਗ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੌਰਾਨ, ਮੈਂ ਹਰ ਸਾਲ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਰਹਿਣ ਲਈ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਅਤੇ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ, ਜਦੋਂ ਸਰਦੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈਆਂ, ਮੈਂ ਪੋਟਾਲਾ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਾਲ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਦਿਨ ਉਹ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੋਟਾਲਾ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਉਦਾਸ ਕਮਰਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਦਿਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਇੱਕ ਸਮਾਰੋਹ ਨਾਲ ਹੋਈ ਜੋ ਦੋ ਘੰਟੇ ਚੱਲਿਆ। ਪਰ ਹਰ ਵਾਰ ਇਹ ਦੋ ਘੰਟੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕਦੇ ਨਾ ਖਤਮ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਾਂਗ ਜਾਪਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਜਲੂਸ ਆਇਆ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਸਦੀ ਬਹੁਤੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਸਮਾਰੋਹ ਵਿੱਚ

ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਲਕੀ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈਣ ਲਈ ਨਰਮ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਘਾਹ 'ਤੇ ਪੈਦਲ ਤੁਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਅਣਗਿਣਤ ਮੋੜ ਸਨ। ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਵਿੱਚ ਉੱਚੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਪਾਰਕ ਸੀ। ਇਸ ਅਹਾਤੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਟਾਫ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਅਹਾਤੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਅੰਦਰੂਨੀ ਕੰਧ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਪੀਲੀ ਕੰਧ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਕੰਧ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਿਰਫ਼ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ, ਉਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਕੁਝ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਸੀ। ਕੰਧ ਤੋਂ ਪਰੇ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਨਿਵਾਸ ਸਮੇਤ ਕਈ ਹੋਰ ਇਮਾਰਤਾਂ ਸਨ ਜੋ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਬਾਗ਼ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਗ਼ ਵਿੱਚ ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਘੁੰਮਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਗ਼ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੰਛੀਆਂ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਲਤੂ ਕਸਤੂਰੀ ਹਿਰਨਾਂ ਦਾ ਝੁੰਡ ਸੀ; ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਛੇ ਵੱਡੇ ਤਿੱਬਤੀ 'ਦੋਖੀ' ਮਾਸਟਿਫ ਕੁੱਤੇ ਜੋ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ; ਕੁਰਬੁਮ ਤੋਂ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਕੁੱਤਾ; ਕੁਝ ਪਹਾੜੀ ਬੱਕਰੀਆਂ; ਇੱਕ ਬਾਂਦਰ; ਮੰਗੋਲੀਆ ਤੋਂ ਆਯਾਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੁਝ ਊਠ; ਦੋ ਚੀਤੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣਾ ਤੇਂਦੁਆ ਜੋ ਕਿ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ; ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੋਤੇ; ਲਗਭਗ ਅੱਧਾ ਦਰਜਨ ਮੋਰ; ਕੁਝ ਕ੍ਰੇਨ; ਸੁਨਹਿਰੀ ਬੱਤਖਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਜੋੜਾ; ਅਤੇ ਲਗਭਗ 30 ਬਦਕਿਸਮਤ ਕੈਨੇਡਾ ਹੰਸ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੰਭ ਕੱਟੇ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਡਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਤਰਸ ਆਇਆ।

ਇੱਕ ਤੋਤਾ ਮੇਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗੁਰੂ ਕੇਨਰੈਪ ਤੇਨਜ਼ਿਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰਾ ਸੀ। ਉਹ ਇਸਨੂੰ ਬਦਾਮ ਖੁਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਤੋਤਾ ਆਪਣੇ ਹੱਥੋਂ ਬਦਾਮ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਇਸਦੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਉਹੀ ਦੋਸਤੀ ਦਿਖਾਵੇ।

ਪਰ ਇਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਸੋਟੀ ਨਾਲ ਕੁੱਟਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਮੇਰਾ ਚਿਹਰਾ ਦੇਖ ਕੇ ਭੱਜ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸਬਕ ਸਿਖਾਇਆ ਕਿ ਦੋਸਤੀ ਸਿਰਫ਼ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ।

ਲਿੰਗ ਰਿਨਪੋਚੇ ਦੀ ਵੀ ਇੱਕ ਬਾਂਦਰ ਨਾਲ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਨਾਲ ਹੀ ਦੋਸਤਾਨਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਝ ਭੋਜਨ ਖੁਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਵੀ ਇਹ ਬਾਂਦਰ ਉਸਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਸੀ, ਇਹ ਉਸ ਉੱਤੇ ਛਾਲ ਮਾਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਚੋਲੇ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਮਾਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ।

ਤਖ਼ਤ 37

ਮੇਰੀ ਦੋਸਤੀ ਕਿਸਮਤ ਝੀਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੱਛੀਆਂ ਨਾਲ ਵਧੀਆ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਜੇ ਉਹ ਮੇਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਦੇ ਅਤੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਆਉਂਦੇ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਦੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਅਤੇ ਸੱਤੂ ਗੁੰਨ੍ਹ ਕੇ ਇਨਾਮ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਇੰਨਾ ਗੁੱਸਾ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਮੈਂ ਪਾਣੀ 'ਤੇ ਕੰਕਰ ਵਰ੍ਹਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਛੋਟੀਆਂ ਮੱਛੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹਿੱਸਾ ਮਿਲੇ। ਜੇ ਲੋੜ ਪਈ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੱਡੀਆਂ ਮੱਛੀਆਂ ਨੂੰ ਲੱਕੜ ਦੀ ਸੋਟੀ ਨਾਲ ਵੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ।

ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਝੀਲ ਦੇ ਕੰਢੇ ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੰਢੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਾਣੀ 'ਤੇ ਲੱਕੜ ਦਾ ਇੱਕ ਅਜੀਬ ਟੁਕੜਾ ਤੈਰਦਾ ਦੇਖਿਆ। ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਸੋਟੀ ਨਾਲ ਫੜਨ

ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅੱਗੇ ਕੀ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆਇਆ, ਮੈਂ ਘਾਹ 'ਤੇ ਪਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਤਾਰੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸੋਟੀ ਲਹਿਰਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਡੁੱਬਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ, ਮੇਰਾ ਇੱਕ ਸਫਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀ, ਜੋ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਦੂਰੋਂ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗਦੇ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਡੁੱਬਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਿਆ।

ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਖਿੱਚ ਕੀਚੂ ਨਦੀ ਦੀ ਇੱਕ ਸਹਾਇਕ ਨਦੀ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਕੰਪਾਉਂਡ ਦੀਵਾਰ ਤੋਂ ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਦੀ ਪੈਦਲ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਬਚਪਨ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਅਕਸਰ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਨੌਕਰ ਨਾਲ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੱਸੇ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਸੀ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਮੇਰੀ ਇਸ ਆਦਤ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਤਥਾਗ ਰਿਨਪੋਚੇ ਨੇ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ, ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਆਚਰਣ ਦੇ ਨਿਯਮ ਬਹੁਤ ਸਖ਼ਤ ਸਨ। ਇਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਕੇ ਉੱਲੂ ਵਾਂਗ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ। ਦਰਅਸਲ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਿੱਬਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਰੂੜੀਵਾਦ ਇੰਨਾ ਡੂੰਘਾ ਸੀ ਕਿ ਸੀਨੀਅਰ ਮੰਤਰੀਆਂ ਲਈ ਵੀ ਖਿੜਕੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਗਲੀ ਵਿੱਚ ਦੇਖਣਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਜਿਵੇਂ ਪੋਟਾਲਾ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਮਾਂ ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਵਿੱਚ ਸਫਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਇਆ। ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਆਚਰਣ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਚਿੜਚਿੜਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਨੌਕਰਾਂ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਨੌਕਰਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡਣਾ ਪਸੰਦ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਅਮਡੋ

ਤੋਂ ਸਨ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਖੇਤਰ ਬਾਰੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਨਾ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਸੀ ।

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਡਾਇਨਿੰਗ ਰੂਮ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਵੀ ਆਨੰਦ ਆਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਆਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੋਨਾਂ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਸੀ

38 ਆਜ਼ਾਦ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ

ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਦਿਨ ਪਤਝੜ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਤਾਜ਼ਾ ਸੁੱਕਾ ਮਾਸ ਕੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਸਨੂੰ ਮਿਰਚ ਦੀ ਚਟਣੀ ਵਿੱਚ ਡੁਬੋ ਕੇ ਖਾਣਾ ਪਸੰਦ ਆਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਇੰਨਾ ਪਸੰਦ ਆਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਇੰਨਾ ਖਾਧਾ ਕਿ ਮੈਂ ਜਲਦੀ ਹੀ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਦਰਦ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਝੁਕਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਕੇਨਰੈਪ ਤੇਨਜ਼ਿਨ ਮੈਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਤਾਅਨੇ ਮਾਰਦਾ ਸੀ, "ਸ਼ਾਬਾਸ਼! ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ! ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਚੰਗਾ ਹੈ।" ਮੈਂ ਇੰਨਾ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਨੌਕਰਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਉਹੀ ਵਿਵਹਾਰ ਕੀਤਾ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬੱਚੇ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਦਰਅਸਲ, ਆਮ ਦਿਨਾਂ 'ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਉਹੀ ਵਿਵਹਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਖਾਸ ਮੌਕਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ। ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫਾਲਤੂ ਰਿਆਯਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਝਿੜਕਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਜਲਦੀ ਹੀ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਸਫਾਈ ਸੇਵਕ ਮੈਨੂੰ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਲਾਮਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਹੋਏ ਅੱਤਿਆਚਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਸਾਫ਼-ਸਾਫ਼ ਦੱਸਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਦਿਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਦੱਸਦੇ ਵੀ ਸਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸਭ ਗੀਤਾਂ ਵਿੱਚ

ਦੱਸਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੇਰਾ ਬਚਪਨ ਕਈ ਵਾਰ ਬਹੁਤ ਇਕੱਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ (ਤਥਾਗ ਰਿੰਪੋਚੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ 12 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਵਰਜਿਆ ਸੀ), ਇਹ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਸਿਧਾਰਥ ਜਾਂ ਚੀਨ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸਮਰਾਟ ਪੂ-ਯੀ ਵਾਂਗ ਉਦਾਸੀ ਭਰਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਵੱਡੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦਿਲਚਸਪ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ।

ਮੇਰੇ ਬਚਪਨ ਦੌਰਾਨ ਲਹਾਸਾ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 10 ਯੂਰਪੀਅਨ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਇੱਕ 'ਇੰਗ' ਨੂੰ ਨੇੜਿਓਂ ਜਾਣਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਜਦੋਂ ਲੋਬਸਾਂਗ ਸੈਮਟਨ ਹੇਨਰਿਕ ਹੈਰਰ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਲਈ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ। ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਯੂਰਪੀਅਨਾਂ ਨੂੰ 'ਇੰਗ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵੱਡਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਲਹਾਸਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਵਪਾਰ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸਰ ਬੇਸਿਲ ਗੋਲਡ ਵੀ ਸਨ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹਿਊ ਰਿਚਰਡਸਨ ਨੇ ਲੈ ਲਈ, ਜਿਸਨੇ ਤਿੱਬਤ 'ਤੇ ਕੁਝ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਜਲਾਵਤਨੀ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਇਆ , ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਮਿਲਿਆ । ਰੇਜੀਨਾਲਡ ਫੌਕਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇੱਕ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਮੈਡੀਕਲ ਅਫਸਰ ਵੀ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਇੱਕ ਗੱਲ ਹੈ ਜੋ ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਾਂਗਾ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਉਸਨੂੰ ਮੋਰ ਦੀ ਅੱਖ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਲਈ ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਮੋਰ ਨੂੰ ਆਮ ਲਹਾਸਾ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਤਿੱਬਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ, ਆਮ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨੇ ਮੋਰ ਨੂੰ 'ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਮੋਰ ਜੀ' ਕਿਹਾ।

ਹੇਨਰਿਕ ਹੈਰਰ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦਿਲਚਸਪ ਵਿਅਕਤੀ ਨਿਕਲਿਆ। ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਉਸਦੇ ਵਰਗੇ ਭੂਰੇ ਵਾਲ ਨਹੀਂ ਦੇਖੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਗੋਪਸੇ' ਰੱਖਿਆ ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਪੀਲੀ ਖੋਪੜੀ'। ਹੈਰਰ, ਇੱਕ ਆਸਟ੍ਰੀਅਨ ਨਾਗਰਿਕ, ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੰਗੀ ਕੈਦੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਕੈਦੀ ਪੀਟਰ ਔਫਸ਼ਨਾਈਡਰ ਨਾਲ ਭੱਜ ਗਿਆ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਭੱਜ ਕੇ ਲਹਾਸਾ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਇਹ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਿਰਫ਼ ਉਹ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹੀ ਆ ਸਕਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੰਮ ਲਈ ਆਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਸੀ। ਰਾਜਧਾਨੀ ਲਹਾਸਾ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਉਹ ਲਹਾਸਾ ਗਏ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚੇ।

ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਖਾਨਾਬਦੋਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਲਹਾਸਾ ਪਹੁੰਚੇ, ਤਾਂ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਸਮਰਪਣ ਤੋਂ ਇੰਨੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਲੀ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਅਤੇ ਦੇਖਣ ਲਈ ਉਤਸੁਕ ਸੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਹੈਰਰ, ਜਿਸਦੀ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦਿਲਚਸਪ ਅਤੇ ਦੋਸਤਾਨਾ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਸੀ।

ਹੈਰਰ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਬੋਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਤਿੱਬਤੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹਾਸੇ-ਮਜ਼ਾਕ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਬੋਲਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਉਸਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਜਾਣੂ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਵਾਧੂ

ਸਤਿਕਾਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਪਰ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਰਸਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਇਸ ਗੁਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸ਼ਾਇਦ 1948 ਵਿੱਚ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਸੀਂ ਅਗਲੇ ਡੇਢ ਸਾਲ ਤੱਕ ਹਰ ਹਫ਼ਤੇ ਮਿਲਦੇ ਰਹੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਤਿੱਬਤ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰੀ ਦੁਨੀਆ ਬਾਰੇ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਯੂਰਪ ਅਤੇ ਹਾਲ ਹੀ ਦੇ ਯੁੱਧ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲੀ। ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਿੱਖਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਮੈਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਦੇ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਤੋਂ ਸਿੱਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਵਰਣਮਾਲਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਤਿੱਬਤੀ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਲਿਖ ਲਏ ਸਨ। ਪਰ ਮੈਂ ਹੋਰ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਉਤਸੁਕ ਸੀ। ਹੈਰਰ ਨੇ ਕਈ ਵਿਹਾਰਕ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ।

ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਰ ਦੇ ਨਾਲ ਜਨਰੇਟਰ ਚਲਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੇਰੀ ਕਾਫੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਨਵਾਂ ਜਨਰੇਟਰ ਰੱਖ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੁਰਾਣਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੋ ਗਈ ਜੋ ਤੇਰ੍ਹਵੇਂ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਨੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਯਾਤ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉੱਥੇ ਕੋਈ ਸਹੀ ਸੜਕਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਖਰੀ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਲਹਾਸਾ ਅਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਸਨ।

ਇੱਕ ਅਮਰੀਕਨ ਡੌਜ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਦੋ ਬੇਬੀ ਆਸਟਿਨ ਸਨ। ਸਾਰੀਆਂ 1920 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਅਤੇ 'ਵਿੰਤੇਜ ' ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਸਨ। 1948 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਵਪਾਰ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਮਰੀਕਾ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਇੱਕ ਵਿਲੀਜ਼ ਜੀਪ ਵੀ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਹੀ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਮੂਵੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਰਾਂ ਵਾਂਗ, ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਵਿੱਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ ਜੋ ਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਦ੍ਰਿੜ ਸੀ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਡਰਾਈਵਰ, ਤਾਸ਼ੀ ਤਸੇਰਿੰਗ ਮਿਲਿਆ, ਜੋ ਦੱਖਣੀ ਤਿੱਬਤ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਕਲੀਮਪੋਂਗ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗੁੱਸੇ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਕੱਠੇ ਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਇੱਕ ਆਸਟਿਨ ਤੋਂ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਕੱਢ ਕੇ ਦੂਜੀ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਚੱਲਣ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ । ਡੌਜ ਅਤੇ ਜੀਪ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਚੰਗੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਨ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਛੇੜਛਾੜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੌੜਨ ਲੱਗ ਪਏ।

ਇੱਕ ਵਾਰ ਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਵੀ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਮੇਰੇ ਸਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੀ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਡਰਾਈਵਰ ਦੂਰ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇੱਕ ਕਾਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਡੌਜ ਅਤੇ ਜੀਪ ਨੂੰ ਸਟਾਰਟ ਕਰਨ ਲਈ ਚਾਬੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਚਾਬੀਆਂ ਡਰਾਈਵਰ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਪਰ ਆਸਟਿਨ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਫਰੈਂਕ ਹੈਂਡਲ ਮੋੜ ਕੇ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਮੈਂ ਕਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ੈੱਡ ਤੋਂ ਉਲਟਾ ਧੱਕ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਮੇਰਾ ਇਰਾਦਾ ਬਾਗ ਦਾ ਇੱਕ ਚੱਕਰ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਵਿੱਚ ਇੰਨੇ ਸਾਰੇ ਦਰੱਖਤ ਸਨ ਕਿ ਕੁਝ ਹੀ ਪਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਕਾਰ ਇੱਕ ਦਰੱਖਤ ਨਾਲ ਟਕਰਾ ਗਈ। ਮੈਂ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਡਰ ਗਿਆ ਕਿ ਹੈੱਡਲੈੱਪ ਦਾ ਇੱਕ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਚਿੰਤਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਡਰਾਈਵਰ ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਚੋਰੀ ਕਰਦੇ ਫੜਿਆ ਜਾਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਵਾਂਗਾ।

ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਕਾਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਏ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੈੱਡ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਲੈ ਗਿਆ। ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਮੈਂ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਕਿ ਟੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਆਮ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਰੰਗੀਨ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਮਿਲਿਆ ਜੋ ਹੈੱਡਲਾਈਟ ਵਿੱਚ ਫਿੱਟ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਮੁੱਖ ਸਮੱਸਿਆ ਦੋਵਾਂ ਸ਼ੀਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸੀ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਇਸਦਾ ਹੱਲ ਵੀ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸੜੀ ਹੋਈ ਖੰਡ ਦੇ ਸ਼ਰਬਤ ਨਾਲ ਲੇਪ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਰੰਗੀਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਸੀ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਜਦੋਂ ਡਰਾਈਵਰ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਕਾਰ ਨਾਲ ਕੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਉਸਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। ਮੈਂ ਤਾਸ਼ੀ ਸੇਰਿੰਗ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਾਂਗਾ। ਉਹ ਅਜੇ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਹੀ ਮਿਲਿਆ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਦੋਸਤ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ।

ਤਿੱਬਤੀ ਕੈਲੰਡਰ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਇਹ ਚੰਦਰ ਮਹੀਨਿਆਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ, ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇਹ ਸੱਠ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਚੱਕਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪੰਜ ਮੂਲ ਤੱਤਾਂ ਦੇ

ਨਾਮ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਧਰਤੀ, ਹਵਾ, ਅੱਗ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਲੋਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਬਾਰਾਂ ਜਾਨਵਰ ਚੂਹਾ, ਬਲਦ, ਚੀਤਾ, ਖਰਗੋਸ਼, ਅਜਗਰ, ਸੱਪ, ਘੋੜਾ, ਭੇਡ, ਬਾਂਦਰ, ਪੰਛੀ, ਕੁੱਤਾ ਅਤੇ ਸੂਰ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਤੱਤ ਦੋ ਵਾਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਪੁਲਿੰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਇੱਕ ਇਸਤਰੀ ਜਾਨਵਰ ਦੇ ਨਾਲ। ਇਹ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਚੱਕਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਹਿਲਾ ਤੱਤ ਗਿਆਰ੍ਹਵੇਂ ਅਤੇ ਬਾਰ੍ਹਵੇਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਦੂਜਾ ਤੇਰ੍ਹਵੇਂ ਅਤੇ ਚੌਦਵੇਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਤਿੱਬਤੀ ਕੈਲੰਡਰ ਵਿੱਚ, ਸਾਲ 2,000 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਆਇਰਨ-ਅਜਗਰ ਦਾ ਸਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਤਿੱਬਤ ਉੱਤੇ ਚੀਨੀ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਦੀਆਂ ਤੱਕ, ਰੁੱਤਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਮਹੱਤਵ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਲਈ, ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਖਾਣਾ, ਪੀਣਾ, ਗਾਉਣਾ, ਨੱਚਣਾ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡਣਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਕਦੇ-ਕਦੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸੀ ।

ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਸਾਲ, ਲੋਸਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਪੱਛਮੀ ਕੈਲੰਡਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫਰਵਰੀ ਜਾਂ ਮਾਰਚ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਸ ਤਿਉਹਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਸੀ। ਅਤੇ ਉਹ ਸੀ ਸਰਕਾਰੀ ਜੋਤਸ਼ੀ 'ਨੇਚੁੰਗ' ਨਾਲ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਮੁਲਾਕਾਤ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕਰਾਂਗਾ ਪਰ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੇਰੇ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਇੱਕ ਮੌਕਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਦੋਰਜ ਡ੍ਰੈਕਡੇਨ, ਜੋ ਕਿ ਤਿੱਬਤ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਹੈ, ਨਾਲ ਇੱਕ ਮਾਧਿਅਮ 'ਕੁਟੇਨ' ਰਾਹੀਂ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਤਾਂ ਜੋ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਲ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

ਇੱਕ ਹੋਰ ਤਿਉਹਾਰ 'ਮੋਨਲਮ' ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਮੇਰੀਆਂ ਮਿਸ਼ਰਤ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ ਦਾ ਇਹ ਮਹਾਨ ਸਮਾਰੋਹ ਨਵੇਂ ਸਾਲ, ਲੋਸਾਰ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਤਿਉਹਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਇੱਕ ਬੁਰੀ ਯਾਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਵਾਰ ਸਮਾਰੋਹ ਦੌਰਾਨ ਮੈਨੂੰ ਫਲੂ ਦਾ ਗੰਭੀਰ ਹਮਲਾ ਝੱਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਵੀ ਜਦੋਂ ਵੀ ਮੈਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬੋਧ ਗਯਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਧੂੜ ਕਾਰਨ ਫਲੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਫਲੂ ਜੋਖਾਂਗ ਮੰਦਰ ਦੇ ਕਮਰਿਆਂ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜੋ ਪੋਟਾਲਾ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਨਿੱਜੀ ਕਮਰੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਭੈੜੇ ਸਨ।

ਜਿਸ ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਡਰ ਸੀ ਉਹ ਦੋ ਹਫ਼ਤੇ ਚੱਲੀ ਮੋਨਲਮ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਸਭਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੀਜੈਂਟ ਦੁਆਰਾ ਬੁੱਧ ਸ਼ਾਕਿਆਮੁਨੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਲੰਮਾ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪੂਜਾ ਖੁਦ ਚਾਰ ਘੰਟਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚੱਲੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਅੰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸੁਣਾਉਣਾ ਪਿਆ। 'ਇਹ ਸਭ ਇੰਨਾ ਘਬਰਾਹਟ ਵਾਲਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

42 ਆਜ਼ਾਦ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ

ਮੇਰੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਆਪਕ, ਰੀਜੈਂਟ, ਮੇਰਾ ਰਸਮੀ ਭਿਕਸ਼ੂ ਅਤੇ ਰਸੋਈ ਦਾ ਮੁਖੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਡਰ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਖਾਸ ਚਿੰਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਉੱਚੀ ਸੀਟ 'ਤੇ ਬਿਠਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਲਈ ਵੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿੱਛੇ ਤੋਂ ਗੱਲ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਜੇ ਮੈਂ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਮੇਰੇ ਲਈ, ਪਾਠ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਸਿਰਫ ਅੱਧੀ ਸਮੱਸਿਆ ਸੀ। ਰਸਮ ਇੰਨੀ ਦੇਰ

ਤੱਕ ਚੱਲੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਮੈਂ ਪਿਸ਼ਾਬ ਕਰਨ ਦੇ ਦਬਾਅ ਨੂੰ ਰੋਕ ਸਕਾਂਗਾ। ਪਰ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸਭ ਕੁਝ ਸੁਚਾਰੂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਡਰ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਡਰ ਮੇਰੀਆਂ ਇੰਦਰੀਆਂ ਤੇ ਇੰਨਾ ਹਾਵੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਬੂਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜੋ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਨੂੰ ਖਾ ਕੇ ਉੱਡ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਹੀ ਦੇਖ ਸਕਿਆ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਪਾਠ ਦਾ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ।

ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਭ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਅਗਲੇ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਘੁੰਮਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਬੋਧੀਸਤਵਾਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਏ ਗਏ ਵੱਡੇ 'ਟੋਰਮਾਸ' ਦੇਖ ਸਕਾਂ। ਇਹ ਟੋਰਮਾ ਵੱਡੇ ਰੰਗ-ਬਿਰੰਗੇ ਮੱਖਣ ਨਾਲ ਬਣੀਆਂ ਕਲਾਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਸਨ ਜੋ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕਠਪੁਤਲੀ ਸ਼ੋਅ, ਫੌਜੀ ਫੌਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਜਾਇਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਤਿਉਹਾਰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਆਕਰਸ਼ਕ ਸਨ।

ਜੋਖਾਂਗ ਮੰਦਰ ਨੂੰ ਤਿੱਬਤ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਦਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਸੱਤਵੀਂ ਸਦੀ ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਮਹਾਨ ਤਿੱਬਤੀ ਰਾਜਾ ਸੋਂਗਤਸੇਨ ਗੋਂਪੋ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਨੇਪਾਲੀ ਰਾਣੀ ਭ੍ਰਿਕੁਤੀ ਦੇਵੀ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੋਂਗਤਸੇਨ ਗੋਂਪੋ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਹੋਰ ਰਾਣੀਆਂ ਵੀ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤਿੰਨ ਤਿੱਬਤੀ ਸਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਵੇਂਗਚੇਨ ਕੋਂਗਜੋ ਸੀ, ਜੋ ਤਾਂਗ ਰਾਜਵੰਸ਼ ਦੇ ਦੂਜੇ ਚੀਨੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਧੀ ਸੀ।

ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਸਦੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਮੰਦਰ ਫੈਲਦਾ ਅਤੇ ਵਧਦਾ ਰਿਹਾ। ਜੋਖਾਂਗ ਮੰਦਰ ਦਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸਾ ਪੱਥਰ ਦਾ ਸਮਾਰਕ ਹੈ ਜੋ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿਛੋਕੜ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ। ਪੱਥਰ ਦੇ ਥੰਮ੍ਹ 'ਤੇ 821-22 ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਤਿੱਬਤ ਅਤੇ ਚੀਨ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਏ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸੰਧੀ ਦਾ ਤਿੱਬਤੀ ਅਤੇ ਚੀਨੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਲਾਲੇਖ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

"ਚਮਤਕਾਰੀ ਬ੍ਰਹਮ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੇ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਮਹਾਨ ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਚੀਨ ਦੇ ਮਹਾਨ ਰਾਜਾ ਹੁਆਂਗ-ਤੀ, ਚਾਚਾ ਅਤੇ ਭਤੀਜੇ, ਦੋਵਾਂ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਗੱਠਜੋੜ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਸੰਧੀ ਬਣਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਸੰਧੀ ਦੇ ਗਵਾਹ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਬਦਲਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ, ਇਸ ਸੰਧੀ ਦਾ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਬਿਰਤਾਂਤ ਇਸ ਪੱਥਰ ਦੇ ਥੰਮ੍ਹ 'ਤੇ ਉੱਕਰੀ ਗਈ ਹੈ

ਤਖ਼ਤ 43

ਤਾਂ ਜੋ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਇਸਨੂੰ ਜਾਣ ਸਕਣ।

"ਮਹਾਨ ਬ੍ਰਹਮ ਤੋਹਫ਼ੇ ਵਾਲੇ ਤ੍ਰਿਸੋਂਗ ਟ੍ਰਾਟਸੇਨ ਅਤੇ ਚੀਨੀ ਰਾਜਾ ਵੇਨ ਵੂ ਹਸਿਆਓ-ਤੇ ਹੁਆਂਗ-ਤੀ, ਚਾਚਾ ਅਤੇ ਭਤੀਜੇ, ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ ਸਮਝਦਾਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਤਾਂ ਜੋ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਨੂੰ ਹੁਣ ਜਾਂ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਪਹੁੰਚੇ, ਨੇ ਪੂਰੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਨਿਰਪੱਖ ਦਿਆਲਤਾ ਵੰਡਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਇਕਲੌਤੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਉਹ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਚੱਲੀ ਆ ਰਹੀ ਸਦਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਉੱਚੇ ਕਾਰਜ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋਏ ਹਨ; ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀ ਦੋਸਤੀ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਦੋਸਤਾਨਾ

ਗੁਆਂਢੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਮਹਾਨ ਸੰਧੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

"ਤਿੱਬਤ ਅਤੇ ਚੀਨ ਆਪਣੀਆਂ ਮੌਜੂਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਗੇ। ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਮਹਾਨ ਰਾਸ਼ਟਰ ਚੀਨ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਮਹਾਨ ਰਾਸ਼ਟਰ ਤਿੱਬਤ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ੱਕ ਦੇ। ਹੁਣ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੂਜੇ ਵਿਰੁੱਧ ਯੁੱਧ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੂਜੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੜੱਪੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਸਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਉਸਦੇ ਦੇਸ਼ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

"ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਦੋਵੇਂ ਦੇਸ਼ ਇਸ ਮਹਾਨ ਸੰਧੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦੋਸਤੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਚਾਚੇ ਅਤੇ ਭਤੀਜੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੁਹਿਰਦ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਸੰਪਰਕ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪੁਰਾਣੇ ਰਸਤੇ ਰਾਹੀਂ ਰਾਜਦੂਤਾਂ ਦਾ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਮੁੜ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪੁਰਾਣੀ ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਘੋੜੇ ਚਿਆਂਗ-ਸ਼ੁਨ ਦੱਰੇ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਬਦਲੇ ਜਾਣਗੇ, ਜੋ ਕਿ ਤਿੱਬਤ ਅਤੇ ਚੀਨ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀਮਾ ਹੈ। ਸੁਈਯੁੰਗ ਬੈਰੀਅਰ 'ਤੇ ਚੀਨੀ ਤਿੱਬਤੀ ਰਾਜਦੂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗਲੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਹਰ ਸੰਭਵ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਗੇ। ਚਿੰਗ ਸ਼ੂਈ ਵਿਖੇ ਤਿੱਬਤੀ ਚੀਨੀ ਰਾਜਦੂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗਲੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਹਰ ਸੰਭਵ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਰਵਾਇਤੀ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਉਣਾ ਪਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚਾਚੇ ਅਤੇ ਭਤੀਜੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੋਸਤਾਨਾ ਸਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ।

"ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਗੁਪਤਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜੋ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਹੋਵੇ ਅਤੇ 'ਦੁਸ਼ਮਣ' ਸ਼ਬਦ ਕਦੇ ਨਾ

ਬੋਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਸਰਹੱਦਾਂ 'ਤੇ ਤਾਇਨਾਤ ਗਾਰਡਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਤੀ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਜਾਂ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਬਿਸਤਰੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕਣ। ਸਾਰੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਰਹਿਣਗੇ ਅਤੇ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਨਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਬੰਧਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇਗੀ ਜਿੱਥੇ ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਚੰਦਰਮਾ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ।

"ਇਹ ਸੰਧੀ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਯੁੱਗ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤਿੱਬਤੀ ਲੋਕ ਤਿੱਬਤ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਅਤੇ ਚੀਨੀ ਲੋਕ ਚੀਨ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ ਰਹਿਣਗੇ।

44 ਆਜ਼ਾਦ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ

ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਇਸ ਸੰਧੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬਦਲਾਅ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਧਰਮ ਦੇ ਤਿੰਨ ਰਤਨ, ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸੰਘ, ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਚੰਦਰਮਾ, ਗ੍ਰਹਿ ਅਤੇ ਤਾਰੇ ਇਸ ਸੰਧੀ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਬੁਲਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਇਸਦੀ ਸਹੁੰ ਵੀ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਬਲੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਸੰਧੀ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵੀ ਧਿਰ ਇਸ ਸੰਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਜਾਂ ਇਸਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਤਿੱਬਤ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਚੀਨ, ਸੰਧੀ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਜਾਵੇਗੀ।

"ਤਿੱਬਤ ਅਤੇ ਚੀਨ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਅਤੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਹੁੰਆਂ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮਝੌਤੇ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਇਸ 'ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮੋਹਰਾਂ ਲਗਾਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਧੀ

'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਰਾਜ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।"

ਜੋਖਾਂਗ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਕਮਰਾ ਦੂਜੀ ਮੰਜ਼ਿਲ 'ਤੇ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਮੰਦਰ ਦੀ ਛੱਤ ਸੀ। ਇੱਥੋਂ ਮੈਂ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਮੁੱਖ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਹੇਠਾਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵੀ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਖੁੱਲ੍ਹਣ ਵਾਲੀ ਖਿੜਕੀ ਤੋਂ, ਮੈਂ ਮੁੱਖ ਸ਼ਾਹੀ ਹਾਲ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਭਿਕਸ਼ੂ ਬਹੁਤ ਨਿਮਰ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀ ਖਿੜਕੀ ਕਾਫ਼ੀ ਵੱਖਰੀ ਸੀ। ਇਸ ਖਿੜਕੀ ਤੋਂ ਮੈਂ ਹੇਠਾਂ ਵਿਹੜਾ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਨਵੇਂ ਭਿਕਸ਼ੂ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝਗੜਾ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਲੜਦੇ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਕਸਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੇੜਿਓਂ ਦੇਖਣ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਲੁਕ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਜੋ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਦੇਖਿਆ ਉਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸੀ। ਇੱਕ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਸਿਰਫ਼ ਉਦੋਂ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਸਨ ਜੋ ਸ਼ਾਇਦ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸਿਰਫ਼ ਖੇਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਲੜਾਈਆਂ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਆਮ ਸੀ। ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਲੱਕੜ ਦੇ ਕਟੋਰੇ ਕੱਢ ਕੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਿਰਾਂ 'ਤੇ ਮਾਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਸਭ ਦਾ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਅਜੀਬ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਭਿਕਸ਼ੂ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇਕਾਰ ਸਨ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਹਿੰਸਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਡਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀ ਖਿੜਕੀ ਤੋਂ, ਮੈਨੂੰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਸੀ।

ਤਖ਼ਤ 45

ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਖਿੜਕੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇਖਣਾ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਸੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਜਾਸੂਸ ਵਾਂਗ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਜੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਦੇਖ ਲੈਂਦੇ, ਤਾਂ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਹਰ ਕੋਈ ਉੱਥੇ ਭੱਜ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਸੜਕ 'ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਰਦੇ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੋਂ ਲੁਕ ਕੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇਖਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਜਾਂ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਜੋਖਾਂਗ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸੱਤ ਜਾਂ ਅੱਠ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਮੇਰੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਤਸੁਕਤਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਸਿਰ ਪਰਦੇ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਕਾਫ਼ੀ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਉੱਥੋਂ ਹੀ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ 'ਤੇ ਥੁੱਕ ਦੇ ਗੁੱਬਾਰੇ ਸੁੱਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜੋ ਮਹਿਲ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਨੌਜਵਾਨ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਨੇ ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਸਵੈ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਸਿੱਖਿਆ।

ਮੈਨੂੰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਦੁਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਖਣ ਦਾ ਮਜ਼ਾ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਲੱਕੜ ਦੀ ਬੰਦੂਕ ਦੇਖੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ

ਲਈ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਉਹ ਮਾਡਲ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਇਸਦੇ ਲਈ ਕੁਝ ਪੈਸੇ ਵੀ ਦਿੱਤੇ। ਇਹ ਪੈਸੇ ਮੰਦਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੁਆਰਾ ਚੜ੍ਹਾਏ ਗਏ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਖੁਦ ਇਸ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਛੂਹਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਕੁਝ ਪੈਸੇ ਜੇਬ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਵੀ ਮੇਰਾ ਇਸ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਿੱਧਾ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਨਿੱਜੀ ਦਫ਼ਤਰ ਮੇਰੀ ਸਾਰੀ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਖਰਚੇ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਜੋਖਾਂਗ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਆਨੰਦ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਫਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਦੋਸਤ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਂਗ, ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਖਾਲੀ ਸਮਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਿਤਾਇਆ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਓਨੇ ਹੀ ਉਦਾਸ ਸਨ ਜਿੰਨੇ ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਉਦਾਸ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਉੱਥੇ ਮੌਜੂਦ ਕੋਈ ਵੀ ਸਹਾਇਕ ਉੱਥੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਸੀ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਉਤਸੁਕ ਸੀ। ਪੁਰਾਣੇ ਸਹਾਇਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਉੱਥੇ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕਿਉਂ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਦਸਾਂ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਛੱਤ 'ਤੇ ਲੱਗੇ ਸਕਾਈਲਾਈਟ ਰਾਹੀਂ ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਆਏ ਅਤੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਦੀਵੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੀਮਤੀ ਸਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦੇ ਦੋਸਤ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਸਨ।

ਮੋਨਲਮ ਤਿਉਹਾਰ ਦਾ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਬਾਹਰੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਮੈਤ੍ਰੇਯ, ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਬੁੱਧ ਦੀ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਜਲੂਸ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ।

ਇਸ ਬਾਹਰੀ ਗਲੀ ਨੂੰ ਲਿੰਗਕੋਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚੀਨੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੁਣ ਲਿੰਗਕੋਰ ਗਾਇਬ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਬਰਖੋਰ, ਜੋ ਕਿ ਜੋਖਾਂਗ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਗੋਲਾਕਾਰ ਰਸਤਾ ਹੈ, ਅਜੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿੰਗਕੋਰ ਦੀ ਲੰਬਾਈ 'ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਸਨ।

ਮੂਰਤੀ ਜਲੂਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਖੇਡ ਸਮਾਗਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ 'ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਪੱਧਰ ਸੀ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦੌੜਾਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਦੌੜਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਦੌੜ ਅਸਾਧਾਰਨ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮੌਜ-ਮਸਤੀ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

ਘੋੜਿਆਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸਵਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਰੇਪੁੰਗ ਮੱਠ ਤੋਂ ਪਰੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਭੱਜੇ। ਪਰ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਐਥਲੀਟ ਆਪਣੀ ਦੌੜ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਇੱਕ ਅਜੀਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਇਕੱਠੇ ਦੌੜਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਇੱਕ ਮੰਦਭਾਗੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ। ਕੁਝ ਦੌੜਾਕਾਂ ਨੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪੂਛਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਾਕ ਵਜੋਂ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਖਿਸਕ ਗਏ। ਦੌੜ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੁੱਖ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਇਸ ਮਜ਼ਾਕ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਸੀ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਦਖਲ ਦੇਣਾ ਪਿਆ।

ਮੋਨਲਮ ਤਿਉਹਾਰ ਦੇ ਕੁਝ ਪਹਿਲੂ ਵੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਹਾਸਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਪਿਆ। ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਡ੍ਰੇਪੁੰਗ ਮੱਠ ਦੇ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਵਸਥਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ। ਇਸਨੂੰ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਮੱਠ ਦੇ ਮੁਖੀ ਇੱਕ ਗੱਲ 'ਤੇ ਨੇੜਿਓਂ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਸੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ। ਇੱਕ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਹਰ ਘਰ ਨੂੰ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰਾ ਅਤੇ ਚਿੱਟਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਗਲੀਆਂ ਸਾਫ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ, ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਦਿਲਚਸਪ ਪਹਿਲੂ ਮਠਿਆਈਆਂ ਸਨ। ਖਾਬਸੇ ਰਵਾਇਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਲੇ ਹੋਏ ਬਰੈੱਡ ਸਨ। ਹਰ ਸਾਲ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਦੌਰਾਨ ਮੇਰਾ ਰਸੋਈਆ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੇਸਟਰੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਖਾਬਸੇ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤਲਦਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੈਂ ਕੁਝ ਤਲਣ ਦਾ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਇੰਨਾ ਪਸੰਦ ਆਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਰਸੋਈਏ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦੁਬਾਰਾ ਤਲਣ ਲਈ ਵਾਪਸ ਆਵਾਂਗਾ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਲਈ ਗਰਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇਲ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵਾਂ ਸੀ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਬਲਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਮੈਂ ਖਾਬਸੇ ਨੂੰ ਤਲ਼ਣ ਲਈ ਪੈਨ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ, ਇਹ ਜਵਾਲਾਮੁਖੀ ਵਾਂਗ ਫਟ ਗਿਆ। ਉਬਲਦਾ ਤੇਲ ਮੇਰੀ ਸੱਜੀ ਬਾਂਹ 'ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ।

ਤਖ਼ਤ 47

ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ 'ਤੇ ਛਾਲੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ

ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਯਾਦ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਮੇਰੇ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੇ ਰਸੋਈਏ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਜੋ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਸਵਾਰ ਸੁੰਘਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਉਤੇਜਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਹੱਥ 'ਤੇ ਤੇਲ ਦੇਖ ਕੇ, ਉਹ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਭੱਜਿਆ ਆਇਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਕਰੀਮ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਫੈਂਟੇ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ 'ਤੇ ਉਹੀ ਕਰੀਮ ਲਗਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਮੂਡ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਨੱਕ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਸੁੰਘਣ ਵਾਲੀਆਂ ਡੰਡੀਆਂ ਲਟਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਚੇਚਕ ਦੇ ਮੁਹਾਸੇ ਨਾਲ ਭਰੇ ਆਪਣੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਭਾਵ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਮਦਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਇਹ ਰੂਪ ਮੇਰੇ ਲਈ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵਾਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਾਕੀਆ ਸੀ।

ਸਾਰੇ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਦਿਲਚਸਪ ਓਪੇਰਾ ਫੈਸਟੀਵਲ ਸੀ ਜੋ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਤੱਕ ਚੱਲਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਗੀਤਕ ਨਾਟਕ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਤਿਉਹਾਰ ਸੱਤਵੇਂ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਤਿੱਬਤ ਭਰ ਤੋਂ ਨ੍ਰਿਤਕਾਂ, ਗਾਇਕਾਂ ਅਤੇ ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਪੀਲੀ ਕੰਧ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਓਪੇਰਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕੰਧ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਇੱਕ ਘਰ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੈਬਿਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿੱਥੋਂ ਮੈਂ ਸਮਾਰੋਹ ਨੂੰ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਮੌਕਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਆਪਣੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਅਤੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਇਹ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸਿਰਫ਼ ਔਰਤਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਫਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀ ਵੀ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ।

ਤਿਉਹਾਰ ਤੋਂ ਕਈ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਊਰਜਾ ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ ਤੋਂ ਕੱਪੜੇ ਅਤੇ ਗਹਿਣੇ ਆਦਿ ਉਧਾਰ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਗਹਿਣਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਉਹ ਕੋਰਲ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਖਾਸ ਮੌਕਾ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਗਬਾਨੀ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਗਮਲੇ ਲੈ ਕੇ ਪਰੇਡ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ ਪਿਆ।

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਸਫਾਈ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇੱਕ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਟੋਪੀ ਪਹਿਨਦਾ ਸੀ ਜਿਸ 'ਤੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਲਾਲ ਰੇਸ਼ਮ ਦਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਕਾਰਫ਼ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਗਰਦਨ ਅਤੇ ਮੋਢਿਆਂ 'ਤੇ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰਾ ਲਟਕਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਸਮਾਰੋਹ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇਖਣ ਲਈ ਆਮ ਲੋਕ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਕੋਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਬੈਠਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਨਾਟਕ ਆਦਿ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਹ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵੀ ਦੇਖਣ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਇਆ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਪੀਲੀ ਕੰਧ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਚੱਕਰ ਮਨੀ ਲੈ ਕੇ ਚੱਕਰ ਲਗਾਇਆ, ।

48 ਆਜ਼ਾਦ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ

ਮਨੀ ਇੱਕ ਘੁੰਮਦਾ ਗੋਲ ਡੱਬਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਚੱਕਰ ਨੂੰ ਘੁੰਮਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਲਹਾਸਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤੋਂ ਲੋਕ ਵੀ ਇਸ ਸਮਾਰੋਹ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ

ਲੈਣ ਲਈ ਆਏ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਪੂਰਬ ਤੋਂ ਲੰਬੇ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਖੰਪਾ, ਆਪਣੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਲੰਬੀਆਂ ਗੁੱਤਾਂ ਅਤੇ ਲਾਲ ਝਾਂਜਰਾਂ ਨਾਲ ਲਟਕਦੇ ਹੋਏ, ਇੱਕ ਖੁਸ਼ਨੁਮਾ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਤੁਰਦੇ ਹੋਏ, ਦੱਖਣ ਤੋਂ ਨੇਪਾਲੀ ਅਤੇ ਸਿੱਕਮ ਦੇ ਵਪਾਰੀ, ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਪਤਲੇ ਖਾਨਾਬਦੋਸ਼। ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ, ਹਰ ਕੋਈ ਆਨੰਦ ਲੈਣ ਦੇ ਮੂਡ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਔਸਤ ਤਿੱਬਤੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵੱਡੇ ਪੱਥਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸ਼ਾਂਤ ਅਤੇ ਸਧਾਰਨ ਲੋਕ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਚੰਗੇ ਸ਼ੋਅ ਅਤੇ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਪਾਰਟੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਸੰਦ। ਕਈ ਵਾਰ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੱਠਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਲੋਕ ਜਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਸਨ।

ਭਿਕਸ਼ੂ ਆਪਣੇ ਕੱਪੜੇ ਬਦਲਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗ ਭੀੜ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਸੀ।

ਕਿੰਨੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਭਰੇ ਦਿਨ ਸਨ! ਓਪੇਰਾ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਕ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰ ਗਾਣੇ ਦੀ ਹਰ ਚਾਲ ਅਤੇ ਹਰ ਨਾਚ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਯਾਦ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਹਰ ਕੋਈ ਪਿਕਨਿਕ ਡੱਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚਾਹ ਅਤੇ ਛੰਗ ਲਿਆਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪੀਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਜਦੋਂ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬੈਠਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨ ਕਰਦਾ ਸੀ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜਵਾਨ ਮਾਵਾਂ ਉੱਥੇ ਬੈਠਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਬੱਚੇ ਚੀਕਦੇ ਅਤੇ ਖੇਲਦੇ ਹੋਏ ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ ਭੱਜਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਰੁਕ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨਵੇਂ ਨ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਵੱਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਜੀਵੰਤ ਅਤੇ ਰੰਗੀਨ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿੱਚ ਨ੍ਰਿਤਕ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਬੈਠੇ ਕੁਝ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਚਮਕ ਉੱਠਦੇ ਸਨ। ਔਰਤਾਂ ਵੀ ਕੁਝ ਪਲਾਂ ਲਈ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਵੱਲ ਦੇਖਦੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਕੁਝ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਹੌਲੀ-

ਹੌਲੀ ਪਹਾੜੀ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਦਰਸ਼ਕ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ ਉਹੀ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕਾਮੇਡੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਦਾਕਾਰ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ, ਨਨਾਂ, ਉੱਚ-ਦਰਜੇ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਜੋਤਸ਼ੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿੱਚ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਉਂਦੇ ਸਨ।

ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤਿਉਹਾਰ ਮਹਾਕਾਲ ਤਿਉਹਾਰ ਸੀ ਜੋ ਤੀਜੇ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੱਠਵੇਂ ਦਿਨ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਉਹ ਦਿਨ ਸੀ ਜਦੋਂ ਗਰਮੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਉਹ ਦਿਨ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇਹ ਉਹ ਦਿਨ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੋਟਾਲਾ ਛੱਡ ਕੇ ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਲਈ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜ਼ਮਲਿੰਗ ਚਿਸ਼ਾਂਗ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਪੰਜਵੇਂ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਪੰਦਰਵੇਂ ਦਿਨ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ, ਨਨਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦੇ ਇਸ ਤਿਉਹਾਰ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਮਨਾਹੀ ਸੀ। ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਲਈ, ਲਹਾਸਾ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਤੰਬੂ ਅਤੇ ਪਿਕਨਿਕ ਉਪਕਰਣ ਪੈਕ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੌਜ-ਮਸਤੀ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਤਖ਼ਤ 49

ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਭੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ।

ਫਿਰ ਦਸਵੇਂ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਪੱਚੀਵੇਂ ਦਿਨ ਰੌਸ਼ਨੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤਿਉਹਾਰ

ਸੀ। ਇਹ ਉਹ ਦਿਨ ਸੀ ਜਦੋਂ ਤਿੱਬਤੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦੇ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਸੰਤ ਸੋਂਗਖਾਪਾ ਨੇ ਨਿਰਵਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਗੇਲੁਗ-ਪਾ ਸੰਪਰਦਾ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਸਨ। ਉਸ ਰਾਤ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੀਵੇ ਜਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮਸ਼ਾਲਾਂ ਦੇ ਜਲੂਸ ਕੱਢੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਦਿਨ ਸਰਦੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਉਹ ਦਿਨ ਵੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਰਦੀਆਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਵੀ ਬੇਝਿਜਕ ਨੋਰਬੁਲਿੰਗਕਾ ਤੋਂ ਪੋਟਾਲਾ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਲਦੀ ਹੀ ਮੈਂ ਇੰਨਾ ਵੱਡਾ ਹੋਵਾਂ ਕਿ ਤੇਰ੍ਹਵੇਂ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਵਾਂਗ ਨੋਰਬੁਲਿੰਗਕਾ ਤੋਂ ਪੋਟਾਲਾ ਤੱਕ ਇੱਕ ਰਸਮੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰ ਸਕਾਂ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਨੋਰਬੁਲਿੰਗਕਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਲਈ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਵਾਂ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤਿਉਹਾਰ ਸਨ ਜੋ ਧਾਰਮਿਕ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਮੇਲਾ ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪਤਝੜ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਇੱਕ ਹੋਰ ਮੇਲਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਤੋਂ ਖਾਨਾਬਦੋਸ਼ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਯਾਕ ਲਿਆਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਸਾਈਆਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਲਈ, ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੁਖਦਾਈ ਮੌਕਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਵੱਲ ਧੱਕਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਲਿਜਾਂਦੇ ਦੇਖਦਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਇੱਕ ਕਰਮਚਾਰੀ ਭੇਜਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਕੁਝ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਬਚਾਈਆਂ। ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਵੀ ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ।

*****